Dirk Jacobs

Geopolitiek en sociaal kapitaal in een Brugse grafkelder. Slavenhandelaar Nicolas Masterson en de trans-Atlantische driehoekshandel tijdens de Vierde Engels-Nederlandse Oorlog (1780-1784)

INLEIDING[1]

Na het verbod door keizer Jozef II in 1784 om nog langer binnen de stadsmuren te begraven, kwam het kerkhof van Sint-Kruis in zwang bij de Brugse burgerij en aristocratie als laatste rustplaats.[2] Op dat kerkhof bevond zich de grafkelder van de Engelse koopman Nicolas Masterson die in 1806 overleed.[3] In diezelfde grafkelder werd in 1810 Andreas Lombaert, meester-timmerman te Brugge, bijgezet.[4] De aanleiding van deze bijdrage is de vraag waarom Lombaert in de grafkelder van Masterson begraven werd, terwijl er geen familiale band tussen de twee heren is. De zoektocht naar het antwoord op die vraag brengt ons bij de rol van Brugge in de trans-Atlantische driehoekshandel ten tijde van de Oostenrijkse Nederlanden en de inlijving van het Graafschap Vlaanderen in de Franse Republiek. Op verschillende momenten zullen de paden van Masterson en Lombaert elkaar kruisen, om uiteindelijk in dezelfde grafkelder te belanden.

1 Met dank aan Marc Absolon, Jan Anseeuw, Bert De Munck, Wilfried Desrumaux, Johan Duyck, Celia Groothedde, August Jacobs, Marc Jacobs, Noa Jacobs, Stan Pannier, Jonathan Singerton, Christiane Van Elst, Dirk Van Lierde en de twee anonieme beoordelaars van dit tijdschrift.

2 K. Den Dooven, Y. Kemel en R. Duyck, *De kerk van de H. Kruisverheffing in Sint-Kruis. Een vroeg voorbeeld van rijpe neogotiek*, Brugge, 2003, p. 21.

3 Het bovenstuk van deze grafkelder is verdwenen sinds het verplaatsen van de kerkhofmuur. Brugge, *Stadsarchief,* Gemeente Sint-Kruis: Grondvergunningen, begravingen, gedenktekens, ontruimingen, 1556. De grafkelder, opgericht in december 1806, werd vervallen verklaard door het schepencollege op 13 september 1977.

4 Sint-Kruis, *Parochieregister*, Overlijdensregister 1810: aktenummer 312. Johan Duyck van de werkgroep Heemkunde Sint-Kruis en lid van de stedelijke grafcommissie kwam deze informatie op het spoor.

In deze bijdrage reconstrueer ik, geïnspireerd door benaderingen die microgeschiedenis koppelen aan macro- of globale geschiedenis, de activiteiten van Masterson.[5] Deze Engelse koopman opereerde vanuit Brugge, gebruik makend van de voordelen van de neutrale keizerlijke vlag tijdens de Vierde Engels-Nederlandse Zeeoorlog (1780-1784). Het Engelse bedrijf *Mason, Blundell & Masterson* participeerde met Brugse zeebrieven aan de slavenhandel vanuit West-Afrika, vervoerde Engelse gevangenen naar forten op de Goudkust, dreef handel met de Engelse en Franse kolonies in de Caraïben en importeerde suiker en koffie naar Oostende en Brugge. Een decennium later kwam Masterson in het vizier van de Franse republiek en belandde hij op de lijst van *Emigrés*.

Het volgen van kleine, ogenschijnlijk onbelangrijke sporen en lijnen over de connecties tussen Lombaert en Masterson leiden ons tot een groter verhaal waarin belangrijkere patronen en gebeurtenissen samen komen.[6] Beide heren behoorden in de periode 1780-1800 tot de lokale Brugse elite, maar zijn geen bekende historische figuren. Desalniettemin, of misschien zelfs net daarom, vertelt de microgeschiedenis van hun relatie ons meer dan louter hun reconstrueerbare particuliere levensverhaal. Het laat ons namelijk toe een tipje te lichten van de sluier van het 'onvertelde verhaal van de slavenhandel uit Oostende' en de rol die Brugse handelaars daarbij hadden.[7]

De handel met het Caribisch gebied werd voor een deel gekenmerkt door wat Eric Williams triangulaire handel noemde.[8] Jan Van Houtte had het over 'driehoeksvaart': '*men ruilde in Guinea wapens, textiel en sterke drank tegen slaven, verkocht deze in Amerika, en kocht met de opbrengst koloniale waren die men naar Europa ex-*

5 C. Ginzburg, 'Latitude, Slaves, and the Bible: An Experiment in Microhistory', in: *Critical Inquiry*, 31 (2005), p. 665-683; G. Levi, 'On Microhistory' in: P. Burke (red.), *New Perspectives on Historical Writing*, University Park, 1992 ; J-P. Ghobrial, 'Introduction: Seeing the World like a Microhistorian', in: *Past & Present*, 242 (2019), p. 1-22.

6 J. Lerope, 'Historians Who Love Too Much: Reflections on Microhistory and Biography', in: *The Journal of American History,* 88 (2001), p. 129-144.

7 S. Pannier, 'Het onvertelde verhaal van de slavenhandel vanuit Oostende', in: *De Lage Landen*, 64 (2021), p.77-83.

8 E. Williams, *Capitalism & Slavery*. New York, 1961.

porteerde'.[9] De handel in tot slaaf gemaakte mensen was met andere woorden een integraal onderdeel van de driehoekshandel.[10] Edward De Maesschalck legt uit dat slaven gekocht werden '*met stoffen uit Verviers, linnen uit Vlaanderen, nagels uit Charleroi en wapens uit Luik*'.[11] Het basisprincipe lijkt simpel, maar in de praktijk hadden dergelijke operaties heel wat voeten in de aarde en was er een groot netwerk aan betrokkenen. In dit stuk focus ik op een centrale figuur in een van die netwerken.

In de historiografie kwam de rol die Oostendse handelaars speelden in de handel met het Caribisch gebied en de trans-Atlantische slavenhandel op het einde van de 18de eeuw reeds een aantal keren aan bod.[12] Naar de betrokkenheid van Brugse handelaars werd echter weinig gedetailleerd onderzoek verricht. Daar brengt dit stuk verandering in. Ik schenk aandacht aan de activiteiten van het Engelse bedrijf *Mason, Blundell & Masterson*, hun gemaskeerde operaties met de hulp van Oostendse tussenpersonen en de inzet van een lokale Brugse stroman. Ik toon concreet aan hoe inter-

9 J. Van Houtte, *De geschiedenis van Brugge*, Brugge, 1982, p. 439. Voor een ooggetuigenverslag van een trans-Atlantische driehoeksvaart, zie: P. Isert, *Reise nach Guinea und den Caribäischen Inseln in Columbien,* Copenhagen, 1788.

10 D. Rinchon, 'Les négriers belges au XVIIIe siècle', in: *Revue de l'Acam*, 9 (1934), p. 15-20; H. Klein, *African Slavery in Latin America and the Caribbean*. Oxford, 1986; J. Black, *A brief history of Slavery. A New Global History,* Londen, 2011; M. Schalkwijk & S. Small (reds.), *New perspectives on slavery and colonialism in the Caribbean*, Den Haag, 2012; E. Gobel, *The Danish Slave trade and Its Abolition*, Leiden, 2016; P. Brandon, G. Jones, N. Jouwe en M. Van Rossum (reds.), *De Slavernij in Oost en West. Het Amsterdams Onderzoek,* Amsterdam, 2020; P. Emmer, *De geschiedenis van de Nederlandse slavernij in een notendop,* Amsterdam, 2021; H. Portocarero, *De Zwarte Handel*, Leuven, 2021.

11 E. De Maesschalck, *Het strijdtoneel van Europa 1648-1815. De Zuidelijke Nederlanden onder Spaans, Oostenrijks en Frans bewind,* Leuven, 2019, p. 235.

12 J. Everaert, 'Le Pavillon Impérial Aux Indes Occidentales: Contrebande de Guerre et Trafic Neutre Depuis Les Ports Flamands (1778-1785)' in: C. Koninckx (red.), *Bijdragen Tot de Internationale Maritieme Geschiedenis*, Brussel, 1988 (Collectanea maritima 4), p. 43–67; J. Parmentier, 'Profit and neutrality: the case of Ostend, 1781-1783' in: D. Starkey, E. Heslinga en J. De Moor, *Pirates and Privateers: New Perspectives on the War on Trade in the Eighteenth and Nineteenth Centuries,* Exeter, 1997, p. 215; J. Parmentier, *De maritieme handel en visserij in Oostende tijdens de achttiende eeuw: een prosopografische analyse van de internationale Oostendse handelswereld, 1700-1794*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, UGent, 2001; V. Van Gucht, *De trans-Atlantische handel vanuit Oostende, van Amerikaanse tot Franse revolutie (1775-1790): een kwantitatieve benadering*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UGent, 2008.

nationale handelaars gebruik maken van de plotse opportuniteiten die de neutrale status van de Zuidelijke Nederlanden met zich meebrengt.[13] Zo wordt geïllustreerd hoe precies de Vierde Engels-Nederlandse Zeeoorlog en tijdelijke geopolitieke verschuivingen voor een toegenomen handelsbelang van Oostende zorgen, met Brugge in haar kielzog.[14] We zien hoe handelaars de grenzen opzochten van wat officieel toegelaten was en de overheid een en ander oogluikend toestond of zelfs aanmoedigde.

Voor deze reconstructie doe ik een beroep op archivalische bronnen uit binnen- en buitenland en op secundaire literatuur.[15] Een van de sporen kwam in oktober 2000 aan de oppervlakte bij het Britse TV-programma *Antiques Roadshow* toen een 18de-eeuwse koffer met documenten aangeboden werd die een boerenhulp vijftig jaar eerder in een schuur gevonden had.[16] Het bleek om stukken van slavenhandelaar William Davenport (1725-1797) te gaan, wiens 163 schepen bijna 40.000 tot slaaf gemaakte mensen naar Amerika brachten.[17] In de koffer bevonden zich ook brieven van Masterson in een bundel documenten over een slavenfactorij op het Caribische eiland Dominica.[18] In combinatie met andere bronnen levert die bundel in de zogenaamde *Davenport Papers* relevante informatie op. Zo kunnen we een beter licht werpen op de concrete gang van zaken bij operaties onder (Habsburgse) keizer-

13 E. Schnakenbourg, *Entre la guerre et la paix. Neutralité et relations internationales, XVIIe-XVIIIe siècles,* Rennes, 2013; G. Talini, 'Giovanni Maria Lampedi and the neutrality of small states in eighteenth-century Europe', *Intellectual History Review*, 31 (2021), p. 1-22.

14 M-W Serruys, 'The port and city of Ostend and the process of state consolidation in the Southern Netherlands in the seventeenth and eighteenth centuries: a geopolitical approach', *International Journal of Maritime History*, 19 (2007), p. 319-347.

15 De volgende archieven werden geraadpleegd: Stadsarchief Brugge, Rijksarchief Gent, Algemeen Rijksarchief Brussel, Nationaal archief Den Haag, *Archives nationales* (Parijs), *National Archives* Kew (Londen), *Maritime Archives* (Liverpool), *Archives départementales de la Gironde* (Bordeaux), *National Archives* (Washington DC), *Lloyds' Registers* (Londen).

16 http://news.bbc.co.uk/1/hi/england/1718422.stm

17 N. Radburn, *William Davenport, the Slave trade and Merchant Enterprise in Eighteenth-Century Liverpool*, Wellington, 2009, p.32.

18 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum.* Davenport Papers, Papers Re James Morson, Vance Caldwell & Vance, Agents at Dominica and Other Correspondents: Bundle D/DAV/8.

lijke vlag, iets wat in eerdere studies niet in detail gereconstrueerd kon worden.[19]

De opbouw van dit artikel is als volgt. Eerst worden de figuren Andreas Lombaert en Nicolas Masterson voorgesteld. Zij vormen het uitgangspunt van de analyse. De gedeelde grafkelder is de aanleiding om te focussen op de rol die een Brugse handelaar, Nicolas Masterson, speelde in een internationaal netwerk van trans-Atlantische handel. Dat brengt me bij de context van de Vierde Engels-Nederlandse Zeeoorlog. Die zorgde voor een verhoogde maritieme handelsactiviteit in de Oostenrijkse Nederlanden. Internationale kooplui vinden er een pragmatische oplossing voor het verderzetten van hun handel in het Caribisch gebied. Daarbij worden gemaskeerde operaties opgezet en worden lokale stromannen ingeschakeld om neutrale zeebrieven te kunnen gebruiken. Vervolgens sta ik stil bij de slavenhandel en de houding die de overheid van de Oostenrijkse-Nederlanden aanneemt tegenover dit soort activiteiten. Ten slotte focus ik op het wedervaren van de protagonisten na de inlijving van de Zuidelijke Nederlanden door Frankrijk.

DE MEESTER-TIMMERMAN EN DE KOOPMAN

Andreas Lombaert (1745-1810) was schrijnwerker en meester-timmerman te Brugge in de Oostenrijkse Nederlanden. Lombaert studeerde architectuur aan de academie, was vinder van de timmerlieden in 1774 en 1775 en werd gouverneur van de gilde in 1776.[20] Hij maakte onder meer een biechtstoel te Loppem, een taberna-

19 Everaert had in 1988 deze informatie niet ter beschikking bij het schrijven van zijn artikel over het gebruik van de keizerlijke vlag en de werkwijze van gemaskeerde operaties.

20 Een vinder is een controleur of keurmeester bij een gilde. Een gouverneur deed het geldelijk beheer van het ambacht. Zie: Brugge, *Stadsarchief*, Academie, 43: leerlingenregister 1755-1763 ; L. De Vliegher, 'De pastorie van Hoeke in herstelling (1770-1790)', *Biekorf*, 107 (2007), p. 33 ; L. De Vliegher, 'Pastorieën bouwen en verbouwen in de 18de eeuw', *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis*, 143 (2006), p. 102-103; A. Van De Velde, *De ambachten van de timmerlieden en de schrijnwerkers, te Brugge, hun wetten, hun geschillen en hun gewroghten van de XIVe tot de XIXe eeuw*, Gent, 1909, p. 244 ; A. Vandewalle, *Brugse ambachten in documenten. De schoenmakers, timmerlieden en schrijnwerkers (14de-18de eeuw)*. Brugge, 1985, p. 121.

kel voor de Sint-Nikolaaskerk van Diksmuide en vervaardigde ook de kuip van de barokke preekstoel, gebouwd tussen 1777 en 1785, in de Sint-Salvatorskerk te Brugge.[21] Die preekstoel is gemaakt van Acajou (mahoniehout uit het Caribisch gebied) dat onder meer door Lombaert aangeleverd werd.[22]

Volgens de bevolkingsregisters van 1790 woonde Andreas samen met zijn vrouw Catharina Lievens en drie kinderen op de Oude Burg. We kunnen voor hetzelfde adres ook zien dat in 1802 niet alleen hun 26-jarige jongste zoon timmerman Constantinus nog steeds inwoont, maar er ook twee niet-gerelateerde medebewoners zijn.[23] Een daarvan is de 58-jarige Engelse handelaar Nicolas Masterson, met de notitie *mis en surveillance*. Wanneer Masterson in 1806 sterft, is zoon Constantinus Lombaert een van de aangevers van het overlijden.[24] Het is in de grafkelder van Masterson dat Andreas Lombaert na diens overlijden in 1810 bijgezet zal worden.[25] Exact naast die grafkelder van Masterson had Constantinus Lombaert later ook zijn eigen grafkelder.[26]

21 F-H. D'Hoop, 'Le village de Lophem', in : *Annales de la société d'émulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre*, 25 (1873), p.67 ; W. James Weale, *Les églises du doyenné de Dixmude: Notices historiques et descriptives suivies de nombreux documents,* Bruges, 1874, p. 302 ; W. James Weale, *Les églises du doyenné de Dixmude: Notices historiques et descriptives suivies de nombreux documents,* Bruges, 1874, p. 302 ; Van De Velde, *De ambachten,* p. 244.

22 L. De Vliegher, *De Sint-Salvatorskatedraal te Brugge, inventaris. Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen*. Amsterdam, 1979, p.63 ; J.L. Meulemeester, 'Een strijd tussen rococo en classicisme: de preekstoel van de Sint-Salvatorskathedraal in Brugge', *Brugs Ommeland*, september 2021, p. 175.

23 Brugge, *Stadsarchief*, Bevolkingsregisters 1790-1812: C01, f. 42.

24 Brugge, *Stadsarchief*, Akten burgerlijke stand, Overlijdens 1805-1806 (l'an XIV): nr. 1488.

25 In de sacristie van de kerk Heilige Kruisverheffing te Sint-Kruis bevindt zich een aan Lombaert gewijde gedenkplaat. Zie: Grafsteen Lombaert-Lievens, objectnummer PWV.0710.0177, collectie Sint-Kruis, Kerkbestuur Heilige Kruisverheffing en Sint-Jozef. Erfgoedinzicht.be.

26 Deze grafkelder werd in 1837 opgericht. Zie Brugge, *Stadsarchief,* Gemeente Sint-Kruis: Grondvergunningen, etc., 1556. De kelder wordt, net zoals die van Masterson die ernaast lag, vermeld in de lijst van onwettig bestaande grafkelders gebouwd voor 1847 met de melding dat concessierechten niet betaald werden. Mogelijk maakte de dekplaat van het graf van zijn moeder Catharina Lievens, die zich nog steeds enkele meters verder op het kerkhof bevindt, hier deel van uit.

Nicolas Masterson, geboren op 1 maart 1744 te Londen, werd op 22 september 1781 poorter van de stad Brugge.[27] Kort daarvoor, op 1 mei 1781, ging Masterson een partnerschap voor de duur van 7 jaar aan met de Londense handelaar Kender Mason, die optreedt in naam van zijn zoon Henry William Mason die verblijft in Den Haag, en met Henry Blundell uit Liverpool.[28] Ze zullen onder de naam *Mason, Blundell & Masterson* opereren. Het kapitaal bedraagt 12.000 pond. Voorheen was Masterson '*chief clerk a many years in our house*' bij Kender Mason.[29]

Volgens de bevolkingsregisters van 1790 woont Masterson met vrouw en 4 kinderen in huis *De Schelpe* (en *Ten Perdekine*) in de Noordzandstraat te Brugge en is hij Engelse koopman en gereformeerd van religie.[30] Dat huis is verkregen op 17 september 1781 door zakenpartner Kender Mason.[31] In 1799 staat Masterson op hetzelfde adres aangegeven als rentenier en wonen er naast zijn vrouw Marie Rendell uit Londen, ook twee in Londen geboren dochters Mary en Marthe, de in Brugge geboren zoon Henri William en een dienstmeid.[32]

De handelspartners van Masterson zijn niet van de minste. Kender Mason (1722-1791) was eigenaar van een grootschalige slavenfactorij in de vrijhaven Roseau op het Caribische eiland Dominica en zeer actief in de slavenhandel.[33] Aan zijn zoon Henry William Mason (1763-1825) – die later zijn naam zou wijzigen tot *Pomeroy* – en diens broer Kender junior liet Kender senior in 1791 meerdere

27 Brugge, *Stadsarchief*, Poortersboek 1588-1794, f. 38v.
28 Preston, *Lancashire Archives,* Co-partnership Agreement Mason, Blundell & Masterson, 01/05/1781, DDBB 1/4.
29 Washington, *National Archives*, The Revolutionary War Prize Cases: Records of the Court of Appeal in Cases of Capture, 1776-1787, Case no.2 Dall. 34, Darby v. the Ship Erstern, f. 52-54: Brief van Mason aan Morson, Oostende, 12 mei 1781.
30 Brugge, *Stadsarchief*, Bevolkingsregisters 1790-1812: D03, f. 148.
31 Brugge, *Stadsarchief,* Zestendelen Sint-Jakobs 4199: JAK/1596.
32 Brugge, *Stadsarchief,* Parochieregisters Sint-Salvator: 3de wijk, aktedatum 3-8-1784. Het koppel Jan Van Strate en Marguerite Sporckman zijn peter en meter. Van Strate en Sporckman zijn van oorsprong Nederlandse jeneverstokers die, na enkele jaren verblijf in Islington Londen, zich rond 1777 in Brugge vestigen.
33 G. O'Malley, *Final Passages: the Intercolonial Slave Trade of British America 1619-1807*, Chapel Hill, 2014, p. 311. Zo verkocht de firma Kender Mason & Co alleen al in 1772 te Dominica 5.003 tot slaaf gemaakten.

landgoederen en slaven na.[34] Hij laat verder ook een openstaande schuld van 40.000 pond van zijn zoon Henry William Mason en diens handelspartners Henry Blundell en Nicolas Masterson na.[35]

Henry Blundell, was dan weer zoon van slavenhandelaar en Liverpoolse eigenaar van koolmijnen Jonathan Blundell (1723-1800) en kleinzoon van Bryan Blundell (1675-1756), burgemeester van Liverpool en eveneens slavenhandelaar.[36] Henry Blundell (1755-1832) bezat koolmijnen rond Liverpool en was zelf ook meermaals burgemeester van Liverpool.[37]

In 1782 zijn Mason, Blundell en Masterson '*contractors for victualling the Troops in Canada*'.[38] Of dat altijd even lucratief was, is niet duidelijk; op 13 december 1805 lijkt een afrekening ter waarde van ruim 7000 pond volgens de *finance accounts* van het Britse parlement nog steeds niet afgehandeld.[39] Het gaat om een vervolgcontract voor eerdere bevoorrading door vader Kender Mason van de Engelse troepen in Florida.

Net na zijn vestiging te Brugge vraagt Masterson een vergunning aan om grote hoeveelheden gepekeld Iers runds- en varkensvlees en Ierse boter te mogen stockeren en onder gunstig fiscaal regime uit te voeren naar de West-Indische eilanden Dominica, Sint-Vincent en Grenada via de Deense vrijhaven in Sint-Thomas.[40] Officieel richten ze zich op de trans-Atlantische handel met het

34 University College London, *database of the Centre for the Study of the Legacies of British Slavery*, Henry William Pomeroy.

35 Kew, *National Archives*: Will of Kender Mason of Saint Andrew Holborn, Middlesex, PROB 11/1203/116.

36 J. Moody, *The Memory of Slavery in Liverpool in Public Discourse from the Nineteenth Century to the Present Day*, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, University of York, 2014.

37 Hij is burgemeester van Liverpool in de periodes 1791-1792, 1793-1794 en 1807-1808. Zie D. Anderson, 'Blundell's collieries. The progress of the Business', *The Historic Society of Lancashire & Cheshire.* 116 (1964), p. 69-116.

38 Vader Kender Mason had eerder al langlopende contracten voor levering aan de Engelse troepen in Florida. HOUSE OF COMMONS, *Journal of the House of Commons*: vol 36, 28 januari 1778, p. 628 ; G. Rogers, 'The East Florida Society of London, 1766-1767', *The Florida Historical Quarterly*. 54/4 (1976), p. 479-496.

39 Londen, *British Parliament:* Finance Accounts, 1808.

40 Brussel, *Algemeen Rijksarchief,* Raad voor Financiën, 4431: verzoek van Masterson, 9 oktober 1781.

oog op het bevoorraden van de inwoners van die eilanden (die door de Fransen in 1778 en 1779 veroverd zijn op de Engelsen).[41] Omgekeerd mikken ze op de import van koffie, suiker, katoen, rum en cacao naar Brugge. Een half jaar later verzoekt zijn handelshuis wapens te mogen inladen op schepen richting Afrikaanse kust.[42] Dat Masterson uitgerekend vanuit Brugge dergelijke handel drijft, hoeft niet te verbazen. Zoals we zullen bespreken in het volgende hoofdstuk, wordt handig gebruik gemaakt van de neutrale status van de Vlaamse havens onder de Oostenrijkse Nederlanden. Dat is de reden waarom Masterson zich in Brugge vestigde en poorter werd in 1781. Het werd Brugge omdat er te Oostende geen plaats meer was:

> *Ils ont pris le parti de venir s'établir à Bruges, au defaut d'emplacements convenables qu'ils n'ont pu se procurer à Ostende, à quel effet ils ont acquis à Bruges, d'une des premieres maisons aporties, des magazins convenables à leur commerce*.[43]

DE OPLEVING VAN MARITIEME HANDEL IN DE OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN

In een interessant overzichtsartikel deed John Everaert uit de doeken welke bijzondere positie de Vlaamse havens in de periode 1778-1783 plots in de schoot geworpen kregen.[44] Mede door de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd lopen geopolitieke en maritiem-militaire spanningen tussen Frankrijk, Spanje, Engeland en de Verenigde Provincies (Nederland) hoog op in het Caribisch

41 Wat plausibel is, gezien Iers gezouten vlees en boter erg gegeerd is in het Caribisch gebied. Het is echter ook van cruciaal belang om troepen en schepen te bevoorraden, wat mogelijk de echte reden is. Zie T. Truxes, 'Dutch-Irish Cooperation in the Mid-Eighteenth-Century Wartime Atlantic', *Early American Studies*, 10/2 (2012), p. 302-334.

42 Brussel, *Algemeen Rijksarchief,* Raad voor Financiën, 4401: behandeling verzoek van Masterson, 16 mei 1782.

43 Brussel, *Algemeen Rijksarchief,* Raad voor Financiën, 4431: behandeling verzoek van Masterson 28 oktober 1781.

44 J. Everaert, 'Le Pavillon Impérial Aux Indes Occidentales : Contrebande de Guerre et Trafic Neutre Depuis Les Ports Flamands (1778-1785)', in: C. Koninckx (red.) , *Bijdragen Tot de Internationale Maritieme Geschiedenis*, Brussel, 1988 (Collectanea maritima, 4), p. 43–67.

gebied en de Europese wateren. Oostenrijk stelt zich neutraal op. Dat opent manoeuvreerruimte voor de visserij – met bijvoorbeeld een verschuiving van de haringvloot van Duinkerken naar Nieuwpoort – maar vooral nieuwe mogelijkheden voor zeehandel vanuit en langs de Vlaamse havens Oostende en Brugge.[45] De Oostenrijkse Nederlanden hadden al sinds 1748 ingezet op een sterkere rol voor Oostende als import- en exporthaven, maar die kan nu helemaal tot bloei komen.[46] Wanneer de Oostenrijkse keizer Jozef II Oostende tot vrijhaven verklaart op 11 juni 1781, geeft dat nog een bijkomende impuls.[47] Schepen kunnen onder neutrale Keizerlijke vlag tijdens de Frans-Engelse oorlog (die uitbrak in maart 1778) en de zogenaamde vierde Engels-Nederlandse Oorlog (1780-1784) handel drijven vanuit de Vlaamse havens met de omliggende in oorlog zijnde staten en hun kolonies. Ze liepen daarbij een kleiner risico gekaapt te worden (en betaalden lagere verzekeringspremies). Met het verdrag van Versailles van 3 september 1783 tussen de oorlogvoerende zeenaties sloot het *window of opportunity* voor de Vlaamse zeehandel zich grotendeels opnieuw.[48]

Tijdens die korte periode was er een aanzienlijke toename van maritieme activiteit voor Brugge en Oostende, zozeer zelfs dat er onvoldoende ankerplaatsen waren te Oostende en lossen en laden een tot twee weken vertraging kon oplopen.[49] Veerle Van Gucht berekende de scheepsbewegingen te Oostende op basis van meldingen in de havenrubriek van de *Gazette van Gend*.[50] Er is voor de periode 1780-1783 een onmiskenbaar stijging waar te nemen

45 A. Cabantous, 'Mutations économiques et sociales de Dunkerque pendant la guerre d'Amérique', *Revue du Nord*, 246 (1980), p. 579-590.

46 M-W Serruys, 'The port and city of Ostend'; M-W Serruys, 'Urban Networks on the Move: The Austrian Netherlands' Transit Policy and the Development of the Belgian Urban Networks in the Eighteenth Century (1704-1793)', in: G. Favero, M-W Serruys & M. Sugiura, *The Urban Logistic Network. Cities, Transport and Distribution in Europe from the Middle Ages to the Modern Times,* Londen, 2019, p. 94.

47 Cabantous, 'Mutations économiques', p. 582

48 J. Parmentier, *De maritieme handel en visserij in Oostende tijdens de achttiende eeuw: een prosopografische analyse van de internationale Oostendse handelswereld, 1700-1794*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, UGent, 2001, p. 19.

49 D. Farasyn, *De 18de-eeuwse bloeiperiode van Oostende 1769-1794,* Oostende, 1988, p. 101.

50 V. Van Gucht, *De trans-Atlantische handel vanuit Oostende, van Amerikaanse tot Franse revolutie (1775-1790): een kwantitatieve benadering,* onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UGent, 2008.

die neerkomt op een verviervoudiging in vergelijking met de jaren ervoor. Het gaat dan zelfs om een conservatieve inschatting.[51] In 1783 is er een forse daling en vanaf 1784 stabiliseert de haven bedrijvigheid opnieuw, maar wel op een hoger niveau dan in de jaren voorafgaand aan de Zeeoorlog.[52]

De oorzaak van de gestegen bedrijvigheid te Oostende in 1779-1783 heeft zeker niet alleen met de trans-Atlantische (driehoeks) handel te maken, maar in grote mate ook met andere maritieme handel en smokkelvaart naar Engeland.[53] Het precieze aandeel van de trans-Atlantische vaart valt niet te reconstrueren en dit is nog moeilijker voor de driehoekshandel. Van Gucht toont wel aan dat dit type vaart vanuit Oostende voorafgaand aan de Zeeoorlog vrij beperkt was.[54] Dat is ook logisch, want tot aan de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd en de (deels) gerelateerde Zeeoorlog belette het mercantilistisch protectionisme van de zeevarende mogendheden grotendeels de handel met hun kolonies in de Caraïben.[55] De Zeeoorlog gaf echter een belangrijke boost aan de handel met West-Indië vanuit Oostende, met name onder neutrale keizerlijke vlag. Tijdgenoot Jacobus Bowens verwoordde het in een postuum uitgegeven boek in 1792 als volgt:

51 De *Gazette van Gend* geeft bijvoorbeeld hogere jaartotalen op dan de individueel gerapporteerde scheepsbewegingen in diezelfde krant. Farasyn heeft het over een vervijfvoudiging: in 1778 deden 526 handelsschepen Oostende aan, in topjaar 1782 maar liefst 2626 vaartuigen. Zie Farasyn, D., *De 18e-eeuwse bloeiperiode van Oostende*, p. 100 ; Couvreur heeft het over 2892 binnenkomende schepen in 1781 en 2562 vaartuigen in 1782. Zie L. Couvreur, 'De zeeverzekeringsmarkt der Oostenrijksche Nederlanden op het einde van de achttiende eeuw', *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis*, 80 (1937), p. 63.

52 M-W Serruys, 'The port and city of Ostend', p. 345.

53 Van Gucht, *De trans-Atlantische handel vanuit Oostende,* p. 50.

54 Van Gucht, *De trans-Atlantische handel vanuit Oostende,* p. 55.

55 Zie over het mercantilisme: C. Koot, 'A "Dangerous Principle". Free Trade Discourses in Barbados and the English Leeward Islands, 1650-1689', *Early American Studies*, 5/1 (2007), p. 132-163 ; B. Mandelblatt, 'How Feeding Slaves shaped the French Atlantic: Mercantilism and the Crisis of Food Provisioning in the Franco-Caribbean during the Seventeenth and Eighteenth Centuries', in: S. Reinert & P. Røge (reds.), *The Political Economy of Empire in the Early Modern World*, Londen, 2013, p. 192-220; S. Pincus 'Rethinking Mercantilism: Political Economy, the British Empire, and the Atlantic World in the Seventeenth and Eighteenth Centuries', *The William and Mary Quaterly*, 69 (2012), p. 3-34.

Ontelbaere Schepen vaerden met d'oostenryksche Vlagge, de welke van alle Natien geëerbiedigt wierd. Men zond verscheyde Schepen met deze Vlagge nae S. Eustache, om aldaer te handelen, de welke met goede Laedingen terug keerden, 't gene noyt te vooren gebeurd was.[56]

Het doorbreken van het mercantilisme en de opportuniteit in de driehoekshandel voor Oostendse schepen die varen onder neutrale vlag, leidt overigens tot protest bij Franse handelaars.[57]

Daarnaast speelde Oostende ook al een rol in de smokkel van wapens (geproduceerd in het Luikse) naar de Amerikaanse kolonisten.[58] Van Gucht schat het belang van de trans-Atlantische trafiek in het topjaar 1782 weliswaar op minder dan 7% van de scheepsbewegingen te Oostende in.[59] Omdat het wel gaat over beduidend grotere schepen dan die voor de Europese maritieme handel gebruikt worden, is dit echter geen goede indicatie voor de inschatting van het belang van het handelsvolume.

Zeebrieven om van de neutrale Vlaamse status te kunnen profiteren en onder Oostenrijkse vlag te kunnen varen, kunnen enkel bekomen worden onder twee voorwaarden: men moet poorter zijn van een stad in de Lage Landen en men moet het gebruikte schip bezitten. Over het toekennen van poorterschap aan handelaars en ondernemers wordt evenwel lokaal niet moeilijk ge-

56 J. Bowens, *Nauwkeurige beschryving der oude en beroemde zee-stad Oostende gelegen in Oostenryksch Vlaenderen*, Brugge, 1792, p. 163.

57 Bordeaux, *Archives départementales de la Gironde*, Administrations Provinciales, Chambre de commerce de Guienne, Correspondance, 1774-1785, C 4265 : Lettre à la Chambre de la Rochelle, contre la neutralisation des navires, 18 novembre 1782 ; Chambre de commerce de Guienne, Correspondance passive, 1783, C 4348: Envoi par la Chambre de La Rochelle d'une lettre lui annonçant «que diverses maisons d'Ostende sont pourvues de permissions particulières pour l'admission dans nos colonies des négriers qu'elles continueront d'expédier» et « qu'une compagnie danoise compte encore neuf bâtimens négriers, tous expédiés et destinés pour Saint-Domingue », 13 mars 1783.

58 A. DE Dorlodot, *Les ports d'Ostende et de Nieuport et les fournitures d'armes aux insurgents américains, 1774-1782. Conférence donnée à l'Académie de marine de Belgique*, Antwerpen, 1952 ; M. HUIBRECHTS, *Swampin' guns and stabbing irons. The Austrian Netherlands, Liège and the American Revolution (1770-1783)*, Leuven, ongepubliceerde doctoraatsverhandeling, 2009.

59 Van Gucht, *De trans-Atlantische handel vanuit Oostende,* p. 65.

daan.[60] Sommige buitenlandse handelslieden verhuizen onder dit nieuwe gesternte naar de Oostenrijkse Nederlanden en worden er poorters. Dat is het geval voor de uit Londen afkomstige Nicolas Masterson die zich vestigt te Brugge in 1781. De instroom is echter vooral spectaculair te Oostende: 957 vreemdelingen krijgen er tussen 1781 en midden 1782 het poorterschap:[61]

> *De vryheyd van d'Haven bragt op korten tyd veele nieuwe Inwooners van alle Natien binnen deze Stad, de welke aenstonds alle de ledigstaende huyzen en kamers in pagt namen.*[62]

Bij gebrek aan voldoende schepen en zeelieden, is een deel van de Vlaamse (zee)handel echter van fictieve aard. Er is veel creatief gebruik van de mazen in het net. Het duurt niet lang voor de autoriteiten van de Oostenrijkse Nederlanden in de gaten krijgen dat er veelvuldig gebruik gemaakt wordt van valse papieren en stromannen om schepen, bemanning en lading een neutraal 'Vlaams' karakter te geven.[63] Een andere courante praktijk bestaat erin de Vlaamse havens als 'neutraliserende' tussenstap in te zetten, zonder dat het om het echt vertrekpunt of de echte bestemming gaat.

Zo leuren sommige vindingrijke Vlamingen met de mogelijkheid bij hen zeebrieven te bekomen en krijgen Franse, Engelse en Nederlandse schepen voor de schijn ook Vlaamse namen om de handel met de Caraïben te kunnen verderzetten. Volgens O'Donnoghue, raadpensionaris van het Brugse Vrije, behoorde slechts een derde van de uitgereikte zeebrieven echt aan Zuid-Nederlanders.[64] Hij stelt in 1782 dan ook voor om paal en perk te stellen aan dit soort listen.

60 Everaert, *Le Pavillon Impérial Aux Indes Occidentales,* p. 46. Everaert beargumenteert deze stelling niet maar hij baseert zich ongetwijfeld op een verslag van raadspensionaris O'Donnoghue van het Brugse vrije waarin dit expliciet gesteld wordt (Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad voor de Besturen en de Beden, 693: memorie van O'Donnoghue, 2 februari 1782).

61 Farasyn, *De 18e-eeuwse bloeiperiode van Oostende*, p. 132.

62 Bowens, *Nauwkeurige beschryving der oude en beroemde zee-stad Oostende,* p. 174.

63 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Secretarie van Staat en Oorlog, 2191 : Réclamations illégitimes des Ostendais de navires et effets saisis par des corsaires anglais. 11 juni en 4 oktober 1781.

64 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad voor de Besturen en de Beden, 693: memorie van O'Donnoghue, 2 februari 1782.

Voor twee zeebrieven vinden we alvast als verrassende eigenaar meester-timmerman Andreas Lombaert terug: in 1781 voor het 'Hollandse' koopvaardijschip *Den Snellen Jaeger*, 220 vat groot, met Roskill als kapitein, en in 1782 voor het koopvaardijschip *De Grysperre*, 250 vat groot, met als kapitein Henry Wade. Is Lombaert één van de stromannen? De namen van de kapiteins zijn overduidelijk Engels, maar ze varen voortaan dus onder Keizerlijke vlag.

TRANS-ATLANTISCHE HANDEL

Het nagaan van de exacte maritieme handelsactiviteiten van *Mason, Blundell & Masterson* en hun betrokkenheid in de (slaven) handel vanuit Oostende in de bloeijaren 1781-1783 wordt bemoeilijkt doordat het Oostende stadsarchief in 1940 in rook opging.[65] Door het naast elkaar leggen van sporen in verschillende bronnen uit binnen- en buitenland kunnen we echter één en ander reconstrueren.

De Britse slavenhandelaar William Davenport moet in 1781 nog steeds betaald worden voor een slaventransport met het schip *Badger* en een levering van 399 slaven aan Morson & Vance op Dominica in 1777. Die terugbetaling moet gefinancierd worden met de verkoop van suiker.[66] Dat is echter een probleem. Er is namelijk een resem aan uitdagingen voor de factorijhouders van Dominica om hun schuld aan slavenhandelaar Davenport af te lossen.

In 1778 hebben de Fransen het eiland Dominica op de Britten veroverd.[67] De Engelse slavenfactorijhouders kunnen, nu het eiland militair en bestuurlijk in Franse handen is, niet langer rechtstreeks met de Britten handel voeren. Er kunnen geen Engelse schepen ingezet worden. Dus zijn er creatieve oplossingen nodig. Afgaande op de *Davenport papers*, wordt er tussen een veelvoud aan betrokken actoren gecorrespondeerd. De brieven

65 C. Vermaut, *Archiefgids. Een overzicht van bronnen van en over Oostende*, Oostende, 1998.
66 Radburn, *William Davenport*, p. 92.
67 Ze zullen het in handen houden tot aan de Vrede van Versailles in 1783.

gaan over hoe vanuit Dominica, met Sint-Eustatius als *hub*, suiker kan vervoerd worden naar Nederland, en hoe er verzekeringen afgesloten worden en betalingen voorzien. Daarenboven breekt in 1781 de Brits-Nederlandse zeeoorlog uit. Dit maakt varen onder Nederlandse vlag en richting een Nederlandse bestemming moeilijker.[68] Bovendien wemelt het Caribisch gebied van de kapers en zijn er ook Amerikaanse *privateers* actief op de Atlantische oceaan. Kapers van allerlei nationaliteiten enteren veelvuldig vijandige schepen en alleen neutrale transporten zijn nog min of meer veilig.[69] Tot overmaat van ramp zorgt noodweer voor tegenvallende oogsten.[70]

Het interessante aan de *Davenport papers* is dat het ons een uitgebreide kijk geeft op hoe men met deze uitdagingen omgaat. De relevantie is des te groter als we het naast informatie uit andere bronnen leggen. Ik licht er een aantal *smoking guns* uit. Schuldenaar Rob Vance schrijft op 4 maart 1781 vanop het eiland Dominica een brief aan Davenport om te melden dat er een probleem is met het suikertransport van het schip *Mary Ann* richting Nederland (op bestelling van de Amsterdamse bank Hope & Co). Het schip werd door de Engelsen gekaapt en naar St Kitts afgeleid. Op zich was dat geen echt probleem want het werd daar al snel weer vrijgegeven omdat het onder Deense vlag voer. Kapitein Waale weet nu echter wel niet meer waar hij met het cargo heen moet varen '*war being since declared against Holland*'.[71] Uit andere documenten in

68 In de eerder aangehaalde brief van Morson die geciteerd wordt in de correspondentie tussen Masterson en Davenport, raadt Morson aan om de Nederlandse schepen op Dominica te houden. (Zie Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, Letters from Nicolas Masterson, D/DAV/8/8: brief van 21 maart 1781 uit Londen).

69 Over het belang van de neutrale vlag, zie: E. Schnakenbourg, 'The Conditions of Trade in Wartime: Treaties of Commerce and Maritime Law in the Eighteenth Century', in: A. Alimento & K. Stapelbroek (reds.), *The Politics of Commercial Treaties in the Eighteenth Century: Balance of Power, Balance of Trade*, Cham, 2017, p. 217-242.

70 Op 20 april 1781 benadrukt slavenfactorij houder Vance, in één van zijn vele klaagbrieven aan Davenport, dat schepen gevonden moeten worden om de rest van de (karige) productie te vervoeren. Hij herinnert eraan dat de oogst ontzettend tegenviel en vraagt om begrip (Zie: LIVERPOOL, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum.* Davenport Papers, Statements of accounts and letters from Vance, D/DAV/8/2: brief van 20 april 1781 uit Dominica).

71 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum.* Daven-

de Davenport Papers blijkt dat beslist wordt om het schip *Mary Ann* dan maar om te leiden naar de neutrale haven Oostende.[72]

In de Davenport papers vinden we ook een brief terug van de Engelse koopman Crawford uit Rotterdam. In het licht van het probleem van kapers en de moeilijkheden die voortkomen uit de Zeeoorlog, suggereert hij aan Davenport de mogelijkheid Zweedse, Duitse of Oostendse schepen in te zetten.[73] Het is in deze context dat Kender Mason en Nicolas Masterson op de proppen komen als *go-between*.

Nicolas Masterson laat op 21 maart 1781 'als humble servant' vanuit Londen aan Davenport weten dat er vooralsnog geen schepen vanuit Oostende naar Dominica gevaren zijn, maar dit spoedig het geval zal zijn door de inspanningen van Kender Mason inzake een contract met een Oostendse firma. Er wordt niet vermeld over welke firma het gaat, maar het is duidelijk dat Mason als *fixer* optreedt om de suikertransporten te regelen. Terloops bespreekt Masterson ook de prijs van koffie.[74]

In een andere brief, ook verstuurd vanuit Londen, deelt Masterson op 4 mei 1781 aan Davenport mee dat de schepen *Eersten*, onder bewind van kapitein Thompson, en *Derden*, onder bewind van kapitein Eastwick, varen onder keizerlijke vlag en spoedig zullen vertrekken naar Oostende en Dominica. Daarna zullen snel twee

port Papers, Statements of accounts and letters from Vance, D/DAV/8/2: brief van 4 maart 1781 uit Dominica.

72 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, D/DAV/8/9: brief van Thomas Richardson, 1 mei 1781.

73 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, D/DAV/8/5: brief van Crawford & Co, Rotterdam.

74 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, D/DAV/8/8: brief van Nicolas Masterson, 21 maart 1781 uit Londen. Verder benadrukt Masterson vooral ook de inhoud van een brief van de factorij houder James Morson, waarvan hij een uittreksel toevoegt. James Morson maakt daarin melding van grote schade aangericht door een orkaan gecombineerd met een aardbeving, die niet alleen vele huizen maar ook een groot deel van de suiker- en koffieoogst vernietigde.

of drie schepen volgen. Masterson vraagt in dat licht of Davenport geen goederen of brieven wil meegeven.[75]

Uit de *Davenport papers* blijkt zo duidelijk dat de Oostendse haven en de keizerlijke vlag een pragmatische oplossing bieden om verder te gaan met trans-Atlantische handel op een moment van grote geopolitieke en maritieme spanningen. Hierbij is een heel netwerk van actoren betrokken. Vanuit Oostende bieden bijvoorbeeld Herries & Keith en Liebaert, Baes & Derdeyn hun diensten bij Davenport aan.[76] Brieven van Herries & Keith maken het behoorlijk duidelijk dat dit een alternatief voor een gemaskeerde operatie is. Op 12 mei nemen ze die woorden zelfs letterlijk in de mond:

> *As the expeditions for this to the West India Islands are always masked it is very difficult to find out the real destination, and we therefore cannot say if any ships have thus far been dispatched for Dominica, but we are inclined to think not - it is however proposed to send out one or two immediately for Saint-Thomas from this port and they may perhaps be obliged to touch at Grenada - Should you be in the way of sending out Goods to that quarter we might probably be able to secure room for you*[77]

Twee maand later laten Herries & Keith weten dat ze kunnen intermediëren met de oorspronkelijke Amsterdamse bestemmeling Hope & Co van het schip *Mary Ann*.[78] Liebaert, Baes & Derdeyn laten van hun kant aan Davenport weten dat de schepen *Eersten*,

75 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, D/DAV/8/6: brief van Masterson, 4 mei 1781.

76 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, D/DAV/8/10: brief van Herries & Keith, Oostende. Engelse kooplieden Herries en Keith zijn in die periode oprichters van een publieke bank op aandelen en een verzekeringsmaatschappij in het licht van de toegenomen handelsactiviteiten vanuit Oostende. Zie: Couvreur, 'De zeeverzekeringsmarkt der Oostenrijksche Nederlanden', p. 64. Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, D/DAV/8/8: brief van Tennant & Co; D/DAV/8/11brief van Liebaert, Baes & Co.

77 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, D/DAV/8/10: brief van Herries & Keith, 12 mei 1781.

78 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, D/DAV/8/10: brief van Herries & Keith, 25 juli 1781.

Tweeden en *Derden* nu echt beschikbaar zijn voor bestemming Dominica. Een maand later meldt Kender Mason aan Davenport dat de schepen *Eersten, Tweeden, Derden* en *Vierden* effectief naar Dominica vertrokken zijn.[79] Over het schip de *Resolutie* heeft hij slecht nieuws: dat werd gekaapt.[80]

Vanaf 1782 duiken een aantal sporen van de Caribische handel van Mason, Blundell & Masterson op in de *Gazette van Gend*. Op 19 Augustus 1782 verkopen ze in het Engels hotel in de Geldmuntstraat te Brugge onder meer 50 balen San Domingo koffiebonen en 59 vaten San Domingo suiker.[81] Op 27 december verkopen ze 3 vaten *Vincent Tabak in zeer goeden staet*.[82] Een gedetailleerder Caribisch spoor duikt op wanneer Mason, Blundell & Masterson, *koopluyden tot Brugge en Oostende*, op 17 februari 1783 volgens de *Gazette van Gend* de lading van het schip *den Vlaemschen Koopman* van kapitein Willem Hawkins verkopen.[83] Dat schip was op 4 januari uit San Domingo aangekomen in Oostende en een deel van het cargo werd op 26 januari met het schip 'J.F. de Sorger' naar Brugge gebracht.[84] Te Brugge vindt de verkoop plaats in het Engels hotel. De catalogus en monsters van de lading van het schip *De Vlaemsche Koopman* zijn echter ook te bezichtigen in Brussel (bij Joseph Chapel) en te Gent (by P.A. Dossche).[85] De te koop aangeboden

79 Liverpool, *Maritime Archives & Library, Merseyside Maritime Museum,* Davenport Papers, D/DAV/8/10: brief van Kinder Mason, 12 mei 1781.

80 Die kaping leidt tot twee opmerkelijke processen in het Amerikaanse Congres waarbij Kender Mason uiteindelijk aan het kortste eind trekt. (Zie: Washington, *National Archives*, The Revolutionary War Prize Cases: Records of the Court of Appeal in Cases of Capture, 1776-1787, Case no.2 Dall. 1;2 Dall.19 Miller v. the Ship Resolution, Pennsylvania, 1781; DALLAS, A., *Cases ruled and adjudged in the several courts of the United States and of Pennsylvania, held at the seat of the federal government*. Vol. II, 1798, Philadelphia). Eigenlijk gaat het om een reeks kapingen maar we hebben hier niet de ruimte daar dieper op in te gaan.

81 *Gazette van Gend,* 5 & 12 augustus 1782.

82 *Gazette van Gend*, 23 december 1782.

83 *Gazette van Gend*, 10 februari 1783.

84 *Gazette van Gend,* 6 januari 1783. Volgens de *New Lloyd's List* (*NLL*) nr. 1421 was het schip *Vlaamsche Coopman* op 9 december 1782 vanuit Gravesend afgevaren naar Dominique. Het heeft er volgens gegevens in de *NLL* dan al minstens één reis met kapitein Hawkins naar Dominica opzitten in 1782 (*NLL* nrs. 1367, 1399 & 1411) en voert er ook minstens nog één uit in 1783 (*NLL* nr. 1495); *Gazette van Gend*, 30 januari 1783.

85 Joseph Chapel is de zakenpartner van grootschalig slavenhandelaar Frederic Romberg.

lading bestaat onder meer uit 519 vaten suiker en 60 vaten koffie afkomstig uit *de Dominique* (Dominica), 3 balen katoenwol uit Grenada en 118 balen koffie uit (het Deense) Sint-Thomas.[86]

Drie maand later, op 28 april 1783, verkopen Mason, Blundell en Masterson te Brugge de lading van het schip 'den Keyzer en Koning' van kapitein Rumkes. Het gaat onder meer om 117 vaten suiker uit Sint-Christophe, 76 vaten suiker van Sint-Thomas, 60 vaten koffie van Dominica. Op de markt komen ook 60 vaten Bordeaux wijn van eerste kwaliteit (en 63 van tweede kwaliteit), vaten gezouten varkensvlees (*gezeyd Cargo Porc*), 41 vaten ossenvlees, 11 '*barriquen Engelsch Bier, gezeyd Porter*', 5 vaten Engels broodsuiker, '*20000 banden voor de kuypers*' en '*eene partye Planken Geel Hout van de Dominique, zeer schoon om Meubels en Parquets te maeken*'.[87]

GEMASKEERDE OPERATIES

Everaert documenteerde overtuigend dat verschillende slavenexpedities in die periode ook vanuit de Oostenrijkse Nederlanden aangestuurd werden.[88] Vaak gaat het daarbij volgens Everaert om gemaskeerde Franse (en soms Nederlandse) operaties die gebruik maken van de eerder besproken omzeilingspraktijken. Uit het vorige hoofdstuk leerden we al dat Mason, Blundell & Masterson als regelaars optraden om suikertransporten uit het Caribisch gebied naar Oostende mogelijk te maken die moesten dienen om eerdere slaventransporten te vergoeden. Maar deden ze ook zelf aan slavenhandel? Gezien de logica van trans-Atlantische driehoekshan-

86 Daarnaast wordt ook 190 Brabantse pond bloem '*gereed gemaekt voor de West Indiën*' aangeboden. Er wordt meteen bijgezet dat dit '*180 pond poids de mare voor de Fransche West-Indiën*' is. Er zijn verder onder meer ook Engelse erwten, '*eene groote partye Dames Jeannes en Cruchen, geflisseerd en asier*', 15 balen zoethout, droge Malaga wijn en Pedro-Ximénez wijn in de aanbieding. Verder wordt nog anijszaad, peper, cacao (van de Eylanden), brandewijn, olijfolie, rum (uit Sint-Vincent), gezouten Iers varkens- ('*gezeyd cargo porc*') en rundsvlees ('*gezeyd cargo beef*'), Bordeaux wijn van betere en mindere kwaliteit, Engels porterbier, 5000 grote garen voor knopen, broodsuiker en Engelse bedrukte katoenen verkocht.

87 *Gazette van Gend*, 21 april 1783.

88 J. Everaert, 'Commerce d'Afrique et traite négrière dans les Pays-Bas autrichiens', *Outre-Mers. Revue d'Histoire*, (1975), p. 177-185.

del en de activiteiten en familiale antecedenten van zakenpartners Mason en Blundell, is het niet verrassend dat ook Masterson bij slavenhandel betrokken was, maar dan voor Engelse rekening. Yvan Van den Berghe traceerde alleszins dat het bedrijf Mason, Blundell en Masterson een zeebrief te Brugge liet uitschrijven voor elf schepen waarmee ze volgens hem op de kust van Guinea slaven aankopen '*in ruil voor half-afgewerkte wapens en slecht buskruit*'.[89] Hij voerde hiervoor echter geen bewijs aan. Vooraleer verder op die slavenhandel in te gaan, focus ik eerst op het gemaskeerde karakter van de handelsoperaties.

We vonden zelf dertien zeebrieven in het Brugse stadsarchief op naam van Masterson, opgelijst in tabel 1.[90] Ze dragen Vlaamse namen, vaak met referenties naar het Keizerrijk of Brugge, maar lijken wel bijna allemaal Engelse kapiteins te hebben.

datum zeebrief	naam schip	type	grootte (vat)	naam kapitein
24-04-1782	Den Keyserlycken Arent	bryck schip	150	John Smith
02-07-1782	Den Oldenburger	brigantin schip	140	Thor Hedstrom
26-09-1782	Den Brugschen Mercurius	drye mast schip	240	William Seaton
26-09-1782	Den Keyser	drye mast schip	370	James Waddington
03-10-1782	de Stad Brugge	drye mast schip	280	Willem Vermem
03-10-1782	De Maria Therese	drye mast schip	250	Thomas Nicholls
08-10-1782	De Grysperre	drye mast schip	250	Henry Wade
30-10-1782	De Jouffrouw Catharijna	coopvaerdije schip	300	John Falkes
30-10-1782	De Jonge Jouffrouw Anna Bella	coopvaerdije schip	300	Thomas Vliver
30-10-1782	De Deghen	coopvaerdije schip	300	James Blair
23-11-1782	Den Vijfden	drye mast schip	300	Stephanus Brien
03-01-1783	Het Brugsche Welvaeren	fregat	250	Thomas Wallaer
25-02-1783	Den Vlaemschen Coopman	drye mast schip	300	William Hawkes

Tabel 1. Zeebrieven op naam van Nicolas Masterson te Brugge (1781-1783).

89 Y. Van Den Berghe, *Jacobijnen en traditionalisten.De reacties van de Bruggelingen in de Revolutietijd (1780-1794)*, Brussel, 1972 (Pro Civitate, 32), p. 31.
90 Brugge, *Stadsarchief*, Oud Archief, Handel en Scheepvaart, K212: Zeebrieven.

Vooral de aanwezigheid van één bepaald schip in de lijst is belangrijk voor onze initiële onderzoeksvraag. Het schip *de Grysperre* (kapitein Henry Wade), waarvoor timmerman Andreas Lombaert op 15 januari 1782 een zeebrief aanvroeg, is na negen maanden namelijk al in handen van koopman Nicolas Masterson, met een Brugse zeebrief op zijn naam in oktober 1782.[91] *New Lloyd's List* meldt dat *de Grysperre* van kapitein Wade in maart 1782 vanuit Bristol afvaart naar Sint Thomas om daar in juli 1782 te arriveren, en diezelfde *New Lloyd's List* zegt dat *de Grysperre* van kapitein Henry Wade vervolgens op 19 augustus 1782 aankomt in Dover.[92] De *Gazette van Gend* vermeldt voor diezelfde dag een aankomst van de *Grysperre* in Oostende, komende uit Sint Vincent, om ten slotte op 23 augustus in Brugge te arriveren.[93] Deze reis verliep dus met de zeebrief op naam van Lombaert.

De eerder vernoemde schepen *Eersten*, *Tweeden* en *Derden* staan niet in de reeks. *Tweeden* komt, net als *Derden* en *Vierden*, wel voor in de lijst van vaartuigen op naam van Mason, Blundell & Masterson in de registers van verzekeraar Lloyd's, zoals blijkt uit tabel 2.

jaar	**naam schip**	**naam kapitein**	**grootte (ton)**	**bouw-plaats**	**bouw-jaar**	**traject**
1781	Fierden (sic)	D. Gudgen	350	Dutch	1763	London-Oostende
1782	Gannet	J. Wood	40	Liverpool	1776	Liverpool-Isle of Man
1782	Nancy	Jn Clark	260	French		London-Barbados
1782	Tweden (sic)	Hederstadt	400	French		London-St Croix
1782	Vlaemschen Coopman	Hawkins	300	New York	1772	London-Oostende
1783	Den Keyser	Waddington	350	French	1774	London-Africa
1783	Derden	H Estwick	200	Boston	1775	London-Oostende
1783	Vlaemschen Coopman	Hawkins	300	New York	1772	London-Oostende
1783	William	W. Smith	70	British		Liverpool-Philadelphia

Tabel 2. Schepen Mason, Blundell & Masterson in Lloyd's Register of Shipping (1781-1783).

91 Een gewaagde naamkeuze voor een schip dat hoogstwaarschijnlijk op naam van een stroman staat, gezien Thomas de Grysperre op dat moment raadsheer is bij de Geheime Raad (het centrale bestuur van de Oostenrijkse Nederlanden) en bovendien lid is van het comité voor maritieme handel dat onregelmatigheden behandelt.

92 *NLL*, nr. 1345, 19 maart 1782 ; *NLL*, nr. 1376, 5 juli 1782 ; *NLL*, nr. 1389, 20 augustus 1782.

93 *Gazette van Gend*, 22 augustus 1782 ; *Gazette van Gend*, 26 augustus 1782.

Nochtans staat de zeebrief voor *Tweeden* op naam van Liebaert, Baes, Derdeyn & Compagnie. Die Oostendse firma staat onder serieuze verdenking van specialisatie in gemaskeerde operaties.[94] Keizerlijk consul Songa te Londen meldt in 1781 dat Derdeyn bij een Engelse notaris bezwaarbrieven liet opstellen waarbij vertrek- en aankomsthaven, cargo en soms ook de naam van het schip en kapitein blanco gelaten werden om ze later in te vullen.[95] Dit komt aan het licht bij een zaak rond het door de Engelsen gekaapte Duitse schip *Spengenberg*. Derdeyn pleit bij het onderzoek in de Oostenrijkse Nederlanden dat het om een vergetelheid ging door zijn drukke bezigheden te Londen en hij de getekende aktes niet aandachtig las. Uiteindelijk gelooft het comité voor maritieme handel hem.[96] Raadslid De Grysperre van de Geheime Raad, die zelf te Oostende op onderzoek ging *omdat het om één van de belangrijkste handelshuizen van Oostende gaat*, besluit zijn verslag wel met de opmerking dat Derdeyn voortaan beter leest wat hij tekent, omdat dit de reputatie van zijn firma zwaar schaadt.[97] In het dossier vinden we een Engelse gezworen verklaring over eigenaarschap terug waarin Derdeyn op 22 mei 1781 stelt dat het schip *Snelle Jaeger* van hem is.[98] Een half jaar later bekomt Andreas Lombaert een zeebrief voor dat schip.

Naast *Tweeden*, staan ook de rest van de reeks schepen met de weinig geïnspireerde namen *Eersten*, *Derden*, *Vierden* en *Vijfden*

94 Everaert, 'Le Pavillon Impérial Aux Indes Occidentales', p. 56 ; J. Parmentier, *Het gezicht van de Oostendse handelaar. Studie van de Oostendse kooplieden, reders en ondernemers actief in de internationale maritieme handel en visserij tijdens de 18de eeuw'*, Oostende, 2004, p.258-264; Zie ook primaire bron: Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Secretarie van Staat en Oorlog, 2191: Réclamations illégitimes des Ostendais de navires et effets saisis par des corsaires anglais. Prince de Stahremberg à Comte de Belgiojoso, 4 oktober 1781.

95 Dit aspect lijkt niet correct te zijn, maar wat wel klopt is dat de havens niet ingevuld zijn.

96 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Secretarie van Staat en Oorlog, 2191: Réclamations illégitimes des Ostendais de navires et effets saisis par des corsaires anglais, Rapport du Comité. 7 oktober 1781.

97 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Secretarie van Staat en Oorlog, 2191 : Réclamations illégitimes des Ostendais de navires et effets saisis par des corsaires anglais, Rapport de Grysperre, Oostende, 21 augustus 1781.

98 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Secretarie van Staat en Oorlog, 2191: Réclamations illégitimes des Ostendais de navires et effets saisis par des corsaires anglais, Lettre de Crikett & Townley à Edouard Hague. 7 oktober 1781.

officieel op naam van Liebaert, Baes en Derdeyn. Voor *Vijfden* krijgt Masterson in 1782 overigens wel een Brugse zeebrief op eigen naam. *Vierden* voltooit minstens twee probleemloze operaties.[99] Het gaat deze schepen echter niet altijd voor de wind.[100] *Tweeden* wordt door Engelsen gekaapt en snel weer vrijgegeven, maar komt dan in Franse handen terecht.[101] *Vijfden*, onderweg van Cork via Madeira naar Dominica, arriveert in mei 1783 te Barbados met een afgebroken voormast.[102] De grootste problemen zijn echter weggelegd voor *Eersten* en *Derden*.

Eersten wordt op 17 juli 1781 gekaapt door de Amerikaanse kapitein Darby van het fregat *Hope* die het schip meeneemt naar Philadelphia en daarna Boston.[103] Het schip was onderweg van Oostende met een lading bakstenen, tegels, voedsel en bier – opgepikt in Londen – naar het eiland Dominica om daar suiker, koffie en rum te gaan halen. Eerst wordt door de admiraliteit van Massachusetts Bay beslist het schip vrij te geven omdat het onder keizerlijke vlag vaart, maar in hoger beroep wordt die beslissing in februari 1782 tenietgedaan na een proces in het Congres (zie afbeelding 1).[104] De Amerikanen zijn immers overtuigd dat het geen echt neutraal schip is, maar een gemaskeerde Engelse operatie

99 'Het Schip den Vierden is sedert den 18 October in Dominica gelukkigyk gearriveerd': *Gazette van Gend*, 28 januari 1782. Op 27 februari 1782 keert *Vierden* opnieuw terug uit Dominica (*Gazette van Gend*, 4 maart 1782). Ook de *NLL* (nr. 1341) signaleert de aankomst uit Domica te Oostende in de editie van 3 maart 1782. Het schip, liggende in de Kaeye, wordt op 8 mei 1782 publiek verkocht (*Gazette van Gend*, 29 april 1782). Opmerkelijk is dat *Vierden* in Lloyd's Register zowel in 1781 als in 1784 op naam van Mason, Blundell & Masterson staat.

100 Everaert, *Le Pavillon Impérial Aux Indes Occidentales,* p.56.

101 *Gazette van Gend,* 28 januari 1782; *NLL*, nr. 1380, 19 July 1782.

102 *NLL,* nr.1465, 20 mei 1783.

103 *NLL,* nr. 1315, 4 december 1781.

104 Washington, *National Archives*, The Revolutionary War Prize Cases, Records of the Court of Appeal in Cases of Capture, 1776-1787: Case no.2 Dall. 34, Darby v. the Ship Erstern, f. 1-4: Decision Maritime Court, Middle District, Commonwealth of Massachusetts, 24 november 1781 ; J. Singerton, *The American Revolution and the Habsburg Monarchy,* Charlottesville, 2021, p.95 ; Washington, *National Archives*, The Revolutionary War Prize Cases: Records of the Court of Appeal in Cases of Capture, 1776-1787: Case no.2 Dall. 34, Darby v. the Ship Erstern; H. Schlitter, *Die Berichte des Ersten Agenten* Österreichs *in Den Vereinigten Staaten Von Amerika, Baron de Beelen-Bertholff, An Die Regierung Der* Österreichischen *Niederlande in Brüssel, 1784-1789*, Wenen, 1891, p. 566. Liebaert & Co proberen nog tevergeefs in mei 1782 en mei 1787 de zaak te laten heropenen.

dekt, met niet Liebaert & Co als de echte eigenaars en opdrachtgevers, maar Kender Mason. Het helpt niet dat kapitein Pieter Thompson een bekentenis ondertekend had dat hij op het moment van overname een deel van de scheepspapieren overboord gegooid zou hebben.[105] Tegen de Amerikaanse kaper pleitte dan weer dat hij het schip *Eersten* benaderde met een gehesen Engelse vlag om die pas later door een Amerikaanse vlag te vervangen. Bovendien had hij kapitein Thompson de bewuste verklaring laten ondertekenen '*en une langue qu'il ne pouvait lire ni comprendre*'.[106]

Passavant. De Par Sa Majesté Impériale & Royale.

Bureau de — Ostende —
Département de

Commis & Gardes de Sa Majesté, laissez passer librement Pieter Thompson en Mercanden Mervire nommé de Eersten Schipper

Par Liebaert

£ 4 — 16 —
n 10 — 6
5 — 6 — 6

La présente Dépêche valable pour — jours
Fait à Ostende — le Vingt Juin 1787

Laissez-passez voor kapitein Thompson van het schip de Eersten, Washington, National Archives.

Hoewel het Brusselse Hof de zaak van de officiële eigenaars bij de Amerikanen zal bepleiten op grond van neutraliteit onder keizerlijke vlag, aarzelt men en lijken – mede afgaand op latere interne

105 Brussel, *Algemeen Rijksarchief,* Secretarie van Staat en Oorlog, 2189 : Rapport du Comité sur le mémoire ci-rejoint des négocians d'Ostende Liebaert, Baes, Derdeyn et compagnie, au sujet de leur navire Den Eersten, saisi par un Corsaire Américains et conduit à Boston, Brussel, 15 februari 1783. Omdat kaper Darcy die bewering later niet meer zal benadrukken en kapitein Thompson dit ontkent, wordt er weinig geloof aan gehecht.

106 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Secretarie van Staat en Oorlog, 2189: Mémoire de Liebaert & Co in Rapports du comité au sujet de l'affaire du navire Den Eersten, saisi par un Corsaire Américain et conduit à Boston; Op de bewijsstukken die bij het Amerikaanse proces gebruikt worden noteert Pieter Thompson op elke pagina 'Den inhoud mij onbekent'. Zie Washington, *National Archives*, The Revolutionary War Prize Cases: Records of the Court of Appeal in Cases of Capture, 1776-1787: Case no.2 Dall. 34, Darby v. the Ship Erstern, folio 37-48, folio 61-62, folio 75-76 en laadbrieven c1-c13.

briefwisseling – ook de autoriteiten van de Oostenrijkse Nederlanden te twijfelen of er geen fraude in het spel is.[107] Liebaert & Co kunnen evenwel aantonen dat Alexander Derdeyn het schip *The Favourite* in Londen gekocht had en de admiraliteit van Oostende bevestigt dat het schip vervolgens omgedoopt werd tot *Den Eersten*. Dus neemt het Brusselse Hof via Frankrijk diplomatiek contact op met Benjamin Franklin. Die is op dat moment Amerikaanse gezant in Frankrijk. Dat is niet omdat men Liebaert & Co zo genegen is, maar omdat – zo blijkt uit latere interne briefwisseling – '*il paroit de plus en plus indispensable de fixer de maniere ou d'autre les regles et principes de police pour la navigation*'.[108] Benjamin Franklin wijst in een antwoord op wat procedurele kwesties, suggereert subtiel dat het misschien tijd is om voor zulke zaken een keizerlijke consul-generaal aan te stellen bij de Verenigde Staten, maar windt er verder geen doekjes om:

> *I am informed it has become a daily practice for outward bound English ships to put into Ostend, make a formal pretended sale of Ship and Cargo to a Merchant of the place, who furnished Imperial papers for the voyage under his own name, and receive a certain sum percent, for the operation. This is said to be a branch of great profit to the Flemish merchants and that a very great number of English ships are now at sea with such papers: and I suspect even from their own manner of stating the transaction, that the ship and cargo reclaimed by the complainants are of that kind. This seems to me an abuse of neutrality (...) and if it is to be understood at a seule point that such papers are to protect English property, the fitters out of privateers from France, Spain, Holland and America, will in another year all be ruined; for they will find none but Flemish ships upon the Ocean.*[109]

107 Brussel, *Algemeen Rijksarchief,* Secretarie van Staat en Oorlog, 2189 : brief van Crumpipen aan Delplancq, Brussel 14 september 1786: 'Il se peut qu'il y ait eu encore quelque fraude dans cette affaire'.

108 Brussel, *Algemeen Rijksarchief,* Secretarie van Staat en Oorlog, 2189: brief van Crumpipen aan Delplancq, Brussel 23 maart 1782.

109 Brussel, *Algemeen Rijksarchief,* Secretarie van Staat en Oorlog, 2189: kopij van brief van Benjamin Franklin aan Mercy Argenteau, Passy 18 januari 1782.

Derden ondervindt problemen op een tweede Caribische missie onderweg van Oostende naar Martinique met Bordeaux als tussenstop. De 'eigenaars' Liebaert en Co beweren dat het op de terugweg door de Engelsen is tegengehouden en een deel van de cargo (suiker van Franse handelaars) op Antigua geconfisqueerd is. Met de overblijvende 80 balen cacao zet kapitein Eastwick zeil naar Bordeaux, maar hij moet – verklaren Liebaert en Co – zijn schip laten repareren in het Ierse Cork.[110] De reparatie duurt lang en de kapitein beslist om de cacao, die dreigt te bederven, daar te verkopen. Wanneer het schip in 1784 vanuit Dublin vertrekt onder keizerlijke vlag en zonder suiker of cacao aankomt in Bordeaux, nemen de Fransen het in beslag omdat goederen uit de Franse Caribische eilanden enkel in Frankrijk afgeleverd mogen worden.[111] De kapitein beweert die regel niet te kennen. Liebaert & Co vragen een interventie van de keizerlijke autoriteiten, maar die geloven niets van het hele verhaal.[112]

Na de vierde Engelse Zeeoorlog, wanneer het voordeel van de Keizerlijke vlag vervalt, passen Mason, Blundell & Masterson hun handelsstrategie snel aan in het licht van de nieuwe geopolitieke situatie. In 1784 wordt de *Vlaamse Koopman* van kapitein Hawkins ingezet voor de handel met Demerary en Essequebo (Nederlands Guyana).[113] Op 3 april 1784 vertrekt het schip, nog steeds va-

110 *NLL,* nr. 1477, 1 juli 1783.

111 *NLL,* nr. 1556, 2 april 1783. Het schip vertrok uit Dublin op 20 maart richting Bordeaux. Nochtans beweren Liebaert & Co in hun verzoek tot interventie dat het uit Cork kwam. BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief,* Secretarie van Staat en Oorlog, 2190: Requête de Liebaert Baes Derdeyn et Cie ait sujet du navire Den Derden, saisi à Bordeaux, 6 juni 1784.

112 Brussel, *Algemeen Rijksarchief,* Secretarie van Staat en Oorlog, 2190: Rapport du comité sur la requête de Liebaert, Baes, Derdeyn et Compagnie d'Ostende au sujet du Navire Den Derden, 11 juni 1784. Er wordt brandhout gemaakt van het verzoek: de reis duurt veel te lang om geloofwaardig te zijn, er worden geen data gegeven van de verschillende vermeende incidenten, men gelooft niet dat de kapitein eigenhandig kan beslissen de cacao te verkopen of dat hij de Franse regels niet kent, er wordt niet vermeld wie de cacao bezit of van welke nationaliteit die persoon is en men vraagt zich af of de kapitein wel een Oostendenaar is. Liebaert en Co moeten hun zaak zelf maar regelen.

113 In juli 1784 laten Mason, Blundell & Masterson het schip de *Vlaamse Koopman* hermeten door de West-Indische Compagnie (Den Haag, *Nationaal archief*, Tweede West-Indische Compagnie, Resoluties, klappers en secrete resoluties: A2/714). Het is teruggekomen van Demerarij (Nederlands Guiana).

rend onder keizerlijke vlag, uit Demerary richting Middelburg met onder meer 567 vaten suiker, 166 vaten en 24 zakken koffie en 39 balen katoen aan boord volgens het scheepsmanifest.[114] Een deel wordt in Zeeland afgeleverd bij Piering & Co, de rest in Amsterdam.[115] Afgaande op enkele verzekeringen bij Lloyd's voor reizen van Liverpool naar Groenland van de schepen *Whale* en *Amphitrite* in 1789 en 1790, verleggen Mason & Co een deel van hun activiteiten ook naar walvisvangst.

MASTERSON EN DE SLAVENHANDEL

Welke van de schepen met een Brugse zeebrief werden ingezet voor trans-Atlantische driehoekshandel en hoe dit gebeurde, konden we niet altijd achterhalen. In een Oostendse monsterrol uit 1783 voor het schip *het Brugsche Welvaeren* van kapitein Thomas Wallace staat alvast te lezen dat de bestemming de '*kust van africa en van daer naer de West Indien*' is.[116] Van het schip *Den Keyser* met kapitein Waddington, kennen we wel het gedetailleerde wedervaren dankzij onder meer het boek *A merciless place* van Emma Christopher.[117] Het schip zelf was door de Engelsen buitgemaakt op de Fransen en meermaals veroverd en heroverd voor het in 1782 in handen van Mason, Blundell & Masterson komt.[118]

Den Keyser doet voor Mason & Co niet alleen dienst als slavenschip, maar wordt ook ingezet om verbannen Engelse veroordeelde misdadigers naar Afrika te transporteren waar zij worden ingezet als bewakers bij de slavenhandel. De *convicts* worden opgepikt in

114 Den Haag, *Nationaal archief*, Tweede West-Indische Compagnie, 714: Ingekomen rekesten en remoriens, nr. 908.

115 Den Haag, *Nationaal archief*, Tweede West-Indische Compagnie, 847; Den Haag, *Nationaal archief*, Tweede West-Indische Compagnie, 714.

116 Stan Pannier kwam deze monsterrol (BRUGGE, *Rijksarchief*, depot Notaris Van Caillie: Antoine Rijcx, band 6, november 1782-28 februari 1783) op het spoor in de inventaris gemaakt door wijlen Jan Coopman van het schaduwarchief van het oude notariaat bij Familiekunde Oostende.

117 E. Christopher, *A Merciless Place. The Lost Story of Britain's Convict Disaster in Africa,* Oxford, 2011.

118 E. Christopher, 'From Ireland to Africa: The Criminal Career and Punishment of Patrick Madan', in: J. Fortin & M. Meuwese (red.), *Atlantic Biographies: Individuals and Peoples in the Atlantic World,* Leiden, 2014, p.188.

Portsmouth en Londen en op 6 november 1782 vaart men af naar Afrika om daar bij het fort *Cape Coast Castle* in Ghana dertien veroordeelden af te leveren bij de *Company of Merchants Trading to Africa*.[119] In plaats van de afgesproken dertien veroordeelden, waren er echter meer dan 40 gevangenen aan boord, per twee aan elkaar vastgeketend.[120] Onderweg worden er dan maar geïmproviseerd mannen gedropt in Gorée (Dakar, Senegal) en daar gewoon vrijgelaten.[121] Anderen worden achtergelaten bij Fort Commenda (Ghana) en te Fida (Benin), zoals Christopher in detail kon documenteren. Er waren ook enkele vrouwelijke veroordeelden aan boord, waarvan sommigen – tot afgrijzen van gouverneur Miles – eens gearriveerd aan de Goudkust kiezen voor prostitutie *among the blacks* om te proberen overleven.[122]

Niet toevallig is Blundell één van de leden van de *Company of Merchants* dat zich vanaf 1752 – met zijn grootvader als stichtend lid – toelegt op slavenhandel vanuit de Goudkust. Mason, de andere partner van het bedrijf Mason, Blundell & Masterson, financiert de trans-Atlantische expeditie:

> *He must have calculated that it was easy money, and money which would be paid to him regardless of whether the ship was later captured in the Caribbean by an enemy vessel. It was a type of insurance that he would have some income from the voyage whatever calamity might befall them. Besides, a few ill-fed convicts could fit in with the woolen and cotton cloth, ironmongery, muskets and alcohol taken to barter for their African cargo. Captain James Waddington, a veteran slave trader, thought it a relatively simple matter*.[123]

119 *NLL*, nr. 1412, 8 november 1782.

120 Christopher, *Atlantic Biographies,* p. 188. Primaire bron: Londen, *Proceedings of the Old Bailey, London's central criminal court*, t17830910-41: Thomas Limpus, returning from transportation, 10 september 1783, verklaring van John Townsend [https://www.oldbaileyonline.org/browse.jsp?div=t17830910-41]e

121 Londen, *Proceedings of the Old Bailey, London's central criminal court,* Thomas Limpus, returning from transportation, 10 september 1783: t17830910-41, verklaring van Thomas Limpus. Zie ook C. PYBUS, *Black Founders. The unknown story of Australia's first black settlers,* Sydney, 2006, p. 59.

122 E. Christopher, *The Sons of Neptune and the Sons of Ham: A History of Slave Ship ailors and their Captive Cargoes,* onuitgegeven doctoraatsverhandeling, UCL Londen, 2002.

123 Christopher, *A Merciless Place,* p. 213.

Zo is de cirkel rond. Mason investeert in de operatie, Blundell zorgt voor extra inkomsten, Masterson verzorgt de zeebrieven voor het schip onder neutrale Keizerlijke vlag. Officieel gaat het louter om handelsactiviteiten, maar neutraal was deze expeditie allerminst, ook al gebeurde ze onder Keizerlijke vlag met een schip met Vlaamse naam.

Nu bleek het inzetten van gevangenen als bewakers en soldaten in Afrika, geen evidente zaak, ook al omdat de beheerders van de *Company of Merchants* er eigenlijk geen goed oog in hadden na verschillende gevallen van muiterij.[124] Na het experiment met *den Keyser* stranden ook andere pogingen om een Engelse strafkolonie in Afrika op te zetten, en wordt uiteindelijk in 1786 door de Britten beslist om gevangenen voortaan naar *New South Wales* in Australië te voeren, wat daar een nieuw stuk migratiegeschiedenis in gang zette.[125]

Volgens de database *SlaveVoyages* komt *Den Keyser* van kapitein Waddington in juli 1783 in Dominica aan met vermoedelijk 328 van de 359 slaven waarmee ze uit Afrika in mei 1783 vertrokken zijn.[126] Het jaar daarop verzorgt kapitein Waddington opnieuw een slaventransport. Zijn schip, herdoopt tot *Nancy*, zeilt – nog steeds voor rekening van Mason, Blundell & Masterson – op 7 juni 1784 vanuit een tussenstop in Sao Tomé voor de Afrikaanse kunst af naar de Caraïben. '*597 Slaves on board, all well*' zo meldt de *New Lloyd's List*.[127] Uiteindelijk komen slechts 480 slaven aan

124 Christopher, *A Merciless Place,* p. 236-23.

125 A. Shaw, *Convicts and the Colonies. A study of Penal Transportation from Great Britain and Ireland to Australia and other parts of the British Empire,* Londen, 1966.

126 Trans-Atlantic Slave Trade, Database [slavevoyages.org]; In het blad *New Lloyd's List* vinden we de volgende vermeldingen van het schip *De Keyser* van kapitein Waddington: de krant meldt aankomst te Afrika uit Londen in de editie van 20 mei 1783, aankomst op Dominica uit Afrika in de editie 8 juli 1783 (*NLL,* nr. 1479), aankomst in Gravesend uit Dominica op 15 september (*NLL,* nr. 1479). Het gelijknamige schip *Den Keyser* van kapitein Bell, afkomstig uit Oostende, dat volgens *NLL* van 12 Augustus 1783 ontplofte voor de Afrikaanse kust, waarbij de meeste opvarenden waaronder 380 slaven omkwamen, is niet hetzelfde schip. Aan dit ongeluk wordt gerefereerd in E. Taylor, *If We Must Die: Shipboard Insurrections in the Era of the Atlantic Slave Trade.* Baton Rouge, 2006, p. 35.

127 *NLL*, nr. 1590, 30 juli 1784.

in de eindbestemming Kingston (Jamaica) na een tussenstop in Barbados.[128] De overtocht kost 117 slaven het leven, een mortaliteitsgraad van 20%. Datzelfde schip *Nancy* brengt in juli 1786 vermoedelijk 406 slaven van Bonny (Nigeria) naar Dominica. Van de andere schepen van Mason, Blundell & Masterson is geen duidelijk spoor in de database.

De grote winst voor de Europese betrokkenen kwam uit het grotere plaatje van de trans-Atlantische driehoekshandel: goederen vanuit de slavenfactorijen leverden tien keer meer op dan de slavenhandel op zich.[129] Dat was echter ook een loterijspel: tegenover potentieel grote winsten stonden ook potentieel erg grote verliezen en de *return on investment* liet lang op zich wachten. Niet verwonderlijk was deze activiteit op het einde van de achttiende eeuw vooral weggelegd voor kapitalisten die een zekere buffer en een groot netwerk hadden. Mason en zeker Blundell beantwoordden aan dat profiel.

KOLONIALE HANDEL AMBITIES VAN DE OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN

'Heureusement pour la mémoire de nos ancêtres la compagnie de négriers, qui se fonda en Belgique vers 1780 et qui se promettait les affaires les plus brillantes en Amérique, ne semble avoir eu qu'une existence très éphémère' schreef Henri Van Houtte in 1920.[130] Er waren, zo stelt hij vast in de archieven van de kanselarij van de Lage Landen te Wenen, eveneens voorstellen in 1783 om in de Antillen Tobago over te kopen van de Fransen of Trinidad van de Spanjaarden, maar ook dat draaide op niets uit. Toch is duidelijk dat de Zuidelijke Nederlanden, die enkele jaren tussen 1781 en 1783 wel degelijk een rol speelden in de slavenhandel en de Brusselse hofhouding, ambitie koesterde die verder uit te breiden.

128 *NLL*, nr. 1595, 17 augustus 1784.
129 Blackburn, *The Making of New World Slavery,* p. 395.
130 H. Van Houtte, *Histoire économique de la Belgique à la fin de l'ancien régime*, Gent, 1920, p.292.

In een verzoek van Mertens, *agent de la Cour*, op 15 mei 1782 aan de Raad van Financiën, blijkt manifest dat ook Mason, Blundell & Masterson meedoen aan de slavenhandel. Er wordt gemeld dat de kooplieden meerdere schepen uit Brugge of Oostende kunnen laten uitvaren richting de kust van Guinea *et 'autres places de l'afrique'*. Het doel is duidelijk:

> *pour y faire le trafic accoutumé qui est d'y envoyer des mousquets, poudre à tirer ainsi qu'une grande varieté d'autres articles, qu'ils se proposent d'y échanger contre les productions de ce paijs consistant en dents d'Elephant, gomme poivre de Malageta, or en poudre & comme aussi des negres, bien entendu que les navires chargés des negres devront les transporter aux isles occidentales tant françaises qu'Anglaises, et que dela ces memes navires devront retourner a Bruges ou a Ostende, et que ceux qui ne seront point chargés de Negres mais d'autres marchandises et productions de la Côte de guinée, et des places de l'affrique, pourront retourner a Bruges, ou a aucun autre Port de l'Europe en droiture.*[131]

Er wordt geargumenteerd dat de trans-Atlantische driehoekshandel voordelig is voor de Oostenrijkse Nederlanden, en meer bepaald voor de wapenproductie:

> *Cependant comme il est impossible, que les Remontrans puissent realiser leurs desseins a cet egard sans l'autorisation necessaire pour l'embarquement des mosquets et ses poudres a tirer dans la proportion des effets, marchandises et denrées qu'ils doivent prendre en retour, ils ont tout lieu d'esperer de la Bienveillance de S:M: L'Empereur, et de celle de vos seigneuries illustrissimes, qu'elles daigneront la leurs accorder, pris en consideration que cette speculation ne peut etre qu'avantageuse a l'Etat et au Public, et qu'elle ne sera point d'ailleur indifférente a la fabrique d'armes, etablie dans*

131 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Financiën, 4401 (Wapenhandel): rekest van Mason, Blundell & Masterson, brief van Mertens, 15 mei 1782. Er wordt expliciet gesteld dat geen slaven meegenomen zullen worden naar Oostende of Brugge. Slavernij is de Oostenrijkse Nederlanden immers formeel verboden (G. De Ghewiet, *Institutions du Droit Belgique par raport tant aux XVII. Provinces, Qu'au pays de Liège avec une Méthode pour étudier la profession d'Avocat*, Rijsel, 1736, p. 107).

> *les Etats de S:M: L'Empereur - parceque les Remontrans auront un soin particulier de prendre de cette espece preferablement a tout autre autant que les circonstances pourront le permettre.*[132]

Toch houdt men dus een slag om de arm dat de wapens mogelijk niet uit het Keizerrijk komen. Bovendien wordt benadrukt dat het geëxporteerde buskruit een kat in een zak is:

> *Et quant a la poudre, cet article paroi ne point devoir du tout impliquer, si vos seigneuries illustrissimus daignent faire attention qu'il est notoire que celle que l'on transporte ordinairement à cette destination, est d'une qualité si mediocre, et si mauvaise, qu'il n'est pas possible d'en faire usage a la guerre. Sujet que les Remontrants recourrent vers les bontés de vos seigneuries illustrissimes.*[133]

Het verzoek sluit af met de vraag tot toelating om musketten en buskruit te laden in Brugge en Oostende en terug te keren met de schepen '*qui auront servis pour le transport des nègres vers les Isles occidentales françaises et anglaises*'.

Het verzoek van tussenpersoon Mertens aan de Raad neemt zowat integraal de formulering over van een brief van Mason, Blundell en Masterson van 12 mei. Bijna integraal, op het verzoek na om in geval van inbeslagname de garantie van het Hof in Brussel (of de Keizer) te krijgen dat de goederen vrijgegeven zullen worden.[134] Mertens neemt evenmin de spoedbehandeling over die de kooplui vragen in een postscriptum, noch de vraag tot exclusiviteit voor hun handelshuis.

Vier dagen later al wordt het verzoek behandeld, op 20 mei goedgekeurd en op 22 mei 1782 krijgen de officieren van Oostende en Brugge vanuit Brussel de mededeling dat de kooplieden Mason, Blundell en Masterson effectief musketten en buskruit mogen in-

132 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, rekest van Mason, Blundell & Masterson, 15 mei 1782.
133 *ibidem*.
134 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Financiën, 4401: brief van Mason, Blundell & Masterson aan Mertens, 12 mei 1782.

laden zolang de hoeveelheid in proportie blijft. Behandelend raadgever Baudier is namelijk overtuigd:

> *ce commerce mérite des encouragemens particulieres pris égards aux avantages qu'il procure à la navigation nationale et aux Païs pour différentes exportations*.[135]

De Raad stemt snel in, op haar beurt benadrukkend dat het niet om oorlogsmunitie gaat en de hoeveelheid in overeenstemming met het doel moet zijn. Na deliberatie benadrukt de Raad dat voortaan ook andere handelaars de toestemming kunnen krijgen voor zulke expedities. Het is niet de eerste keer dat er toelating komt om wapens naar Afrika te exporteren, een handel '*entre les mains des hollandais avant la guerre*', die bovendien aanmoediging verdient omdat ze '*suivant toute apparence seront continuées apres la guerre*'.[136] Nu mogen echter voor het eerst ook buskruit en musketten verhandeld worden. Voordien was er alleen toelating voor sabels, jachtgeweren en pistolen (of werd gevraagd het volume buskruit te verminderen). Al enkele dagen na de goedkeuring voor Mason, Blundell & Masterson volgt toestemming voor andere handelaars.

De Raad vindt wapentrafiek een begrijpelijk integraal onderdeel van de slavenhandel en vindt ook dat de betrokken schepen zichzelf mogen bewapenen: '*la nécessité où l'on se trouve d'avoir des armes dans les échanges à faire pour la traite des Nègres*'.[137] Een aandachtspunt blijft wel de neutrale status van het Keizerrijk en de mogelijke houding van oorlogvoerende partijen. In april 1782 wordt de Brusselse handelaar Frederic Romberg nog op de vingers getikt omdat hij 's nachts illegaal kanonnen in zijn schepen liet laden:

> *Il est clair que l'embarquement nocturne des canons dont il s'agit (...) a eû pour objet de les soustraire à la vigilance des Employés*

135 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Financiën, 4401: extrait de protocole du conseiller Baudier, 16 mei 1782.
136 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Financiën, 4401: extrait de protocole du conseiller Baudier, 23 maart 1782.
137 *Ibidem*.

et de les exporter sous pavillon impérial. Romberg n'ignore pas la deffense et cette transgression mérite punition.[138]

Uiteindelijk krijgt de betrokken handelaar Romberg na een korte inbeslagname en een plaatselijk (in Oostende) te bepalen straf toch toestemming van Brussel de kanonnen te installeren:

il me parait que si ces canons forment la deffense naturelle de ces navires frettés pour l'Amérique, dans la proportion que des navires neutres peuvent en avoir, en ce cas on ne peut pas bonnement refuser ce chargement.[139]

Diezelfde zomer nog exporteert ook Romberg buskruit en wapens naar de Afrikaanse kusten. Volgens Pierre Verhaegen, die in 1901 een artikel over de slavenhandel vanuit België publiceerde, laat Romberg in 1782 tien gewapende slavenschepen uit Oostende afvaren. Elk schip is geschikt voor het vervoer van 500 slaven.[140] Romberg was niet aan zijn proefstuk toe. De *Marie-Antoinette* is in 1780 zijn eerste slavenschip dat vertrok uit Oostende, berekend op 290 slaven. Hetzelfde jaar opereert Romberg ook al vanuit La Rochelle et le Havre. Volgens Verhaegen bouwt Romberg een heel imperium voor de slavenhandel uit met meer dan 150 schepen, waarvan 94 met Oostende als thuishaven, en een *crew* van wellicht ruim tweeduizend matrozen.[141] Omdat er niet genoeg zeevarend personeel in de Oostenrijkse Nederlanden voor handen is, monstert hij ook meerdere honderden Deense zeelui.[142] Romberg verhandelt volgens sommige (nogal ruime) schattingen tussen de 5.000 en 10.000 slaven, waarvan 2.500 onder neutrale Zuid-Nederlandse vlag.[143] De financiering gebeurde in samenwerking

138 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Financiën, 4401: dossier Romberg, mémoire du bureau de Régie, 17 april 1782.

139 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*: mémoire du bureau de Régie, 17 april 1782.

140 P. Verhaegen, 'Le commerce des Esclaves en Belgique à la fin du XVIIIe siècle', *Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles*, 15 (1901), p. 259.

141 Verhaegen, 'Le commerce des Esclaves en Belgique à la fin du XVIIIe siècle', p. 260; Pannier, 'Het onvertelde verhaal van de slavenhandel vanuit Oostende', p. 81.

142 M. Ressel, *Das Alte Reich und der Transatlantische Sklavenhandel. Drie Schlaglichter auf eine historische Verflechting,* Online publicatie, 2021. [https://lisa.gerda-henkel-stiftung.de/altesreich_sklavenhandel_ressel].

143 Pannier, 'Het onvertelde verhaal van de slavenhandel vanuit Oostende', p. 82; Ressel, *Das Alte Reich und der Transatlantische Sklavenhandel.*

met de Brusselse eigenaar van smeltovens en bankier Jacques Joseph Chapel, met internationale (Franse en Duitse) financiële steun.[144] Uit een bron die Ressel onder de aandacht bracht, blijkt dat Romberg – met de laconieke melding 'verlies' – uitging van een sterfte van ongeveer 10% slaven tijdens het transport.[145] Hoewel Romberg in 1782 nog op de vingers getikt werd voor het nachtelijk illegaal inladen van kanonnen, maakte keizer Jozef II hem op 28 juli 1784 baron. De keizer verwijst daarbij onder meer naar zijn uitgebreide vloot van schepen waarvan '*bon nombre auroit fait le voyage à la Côte d'Or et à la Guinée pour la traite des nègres*'.[146]

Naast Romberg, krijgen onder meer ook Jean-Bapiste Deloofer, handelaar uit Gent, en Daniel Wesselman, koopman te Brugge – maar eigenlijk afkomstig uit Amsterdam – in 1782 een dergelijke toelating tot wapentrafiek vanuit Oostende.[147] Deloofer vraagt daarbij, verwijzend naar Romberg, de schepen te kunnen bewapenen '*particulièrement afin d'éviter toute rencontre désavantageuse de la part des Anglais ou Francais*'.[148] Wesselman verzorgt vervolgens onder keizerlijke vlag een groot deel van de Deense slavenhandel.[149]

Uit de correspondentie in de tweede helft van 1782 met de Raad van Financiën blijkt telkens dat het de autoriteiten te Brussel niet deert, zolang het om handel met Afrika gaat '*comme il parait assez que ces sortes d'exportations de poudre n'ont rien de commun avec les intérêts des puissances belligérantes*'.[150] De agent van Wesselman onderstreept ook dat een kopie van de brief mee aan boord gaat om, indien nodig, te kunnen tonen aan de oorlogvoerende mach-

144 Parmentier, 'Profit and neutrality: the case of Ostend, 1781-1783', p. 214; Everaert, *Commerce d'Afrique et traite négrière dans les Pays-Bas autrichiens*, p. 184; Ressel, *Das Alte Reich und der Transatlantische Sklavenhandel.*

145 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Brabant: processen van de Adel, I 86, nr. 8065.

146 Adelbrief geciteerd in I. De Stein D'altenstein, *Annuaire de la Noblesse de Belgique*, Brussel, 1869, p. 187.

147 Zie over Wesselman: Everaert, *Le Pavillon Impérial Aux Indes Occidentales,* p. 49.

148 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Financiën, 4401: brief van Deloofer, 3 juni 1782.

149 Parmentier, 'Profit and neutrality: the case of Ostend, 1781-1783', p. 214.

150 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Financiën, 4401: dossier Wesselman, extrait de protocole du conseiller Baudier, 17 juni 1782.

ten.[151] Wapens mogen echter niet naar strijdende partijen onder Keizerlijke of Vlaamse vlag uitgevoerd worden. Dit kan wel onder vreemde vlag.

Dat de handel met Afrika om slavenhandel draait, is overduidelijk. Opvallend is dat in één van de verzoeken de Brugse (maar oorspronkelijk Amsterdamse) handelaar Daniel Corneille Wesselman ook expliciet vermeldt dat hij een ton ketens mee zal nemen om de zwarte slaven vast te houden: '*un baril de chaines en fers pour contenir les esclaves nègres*'.[152]

MASTERSON IN HET VIZIER VAN DE FRANSE REPUBLIEK EN LIEVENS ALS GEVOLMACHTIGDE

Het nakende einde van de zogenaamde Vierde Engels-Nederlandse zeeoorlog en het verdrag van Versailles in 1783 deed de uitzonderlijke handelsopportuniteiten vanuit de Vlaamse havens voor trans-Atlantische (driehoeks)handel weer verdwijnen. Masterson krijgt zo ook geldbesognes. Tussen 1783 en 1795 worden verschillende arresten gelegd op het huis van zijn firma Mason, Blundell & Masterson in de Noordzandstraat wegens openstaande schulden. In 1783 op vraag van kapitein Jacob Boysen en in 1784 op vraag van Henessy & Co, kooplieden te Oostende, en vervolgens zijn er ook arresten in 1788 en 1795.[153] In 1791 lijkt Masterson op de ver-

151 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Financiën, 4401: dossier Wesselman, brief van agent Becker, 24 juli 1782.

152 Brussel, *Algemeen Rijksarchief*, Raad van Financiën, 4401: dossier Wesselman, brief van agent Becker, 17 juni 1782.

153 Brugge, *Stadsarchief*, Zestendelen Sint-Jakobs 4199: JAK/1595, beklag 3 september 1783, Huis De Schelpe, Noordzandstraat. Met kapitein Boysen raakt Masterson in een jarenlange juridische strijd verwikkeld over ligdagen van het schip *Europe* bij een opdracht in de Caraïben in 1783, waarbij Masterson uiteindelijk de veroordeling bij verstek van Boysen bekomt tot verkoop van het Deense hoekerschip *de Europa* om een schuld van 6000 pond te dekken (zie *Gazette van Gend*, bijvoegsel, 15 januari 1787). De Deen Boysen, 'geruïneerd', probeert in 1796 in beroep verhaal te halen bij de Franse autoriteiten via Pierre Matthieu, *sénéchal* van de Deense koning, die ene Jean Luc Daniels van de hanzestad Lübeck gevolmachtigde maakt. Daniels voert aan dat Masterson op de lijst van émigrés staat '*qui prive les* émigrés *de tous droits quelconques*' (Gent, *Rijksarchief*, Raad van Vlaanderen, proces 27501) ; Wat betreft het geschil met Henessy & Co gaat het om een vrachtloon ter waarde van 6160 gulden, 2 stuivers en 7 denieren wisselgeld ten laste van Mason, Blundell & Masterson. Brugge, *Stadsarchief*,

valdag van meerdere wisselbrieven deze niet te kunnen betalen aan jonker Cobrisse.[154]

Bij het aflopen van het zevenjarig contract met Mason en Blundell, vinden we in de jaren 1787 tot 1789 in de *Gazette van Gend* nog sporen van verkoop van goederen uit Sint-Petersburg en van verkoop van sterke drank en Franse witte en rode wijnen door Masterson alleen. In 1794 is er ook nog een vermelding van het bedrijf Mason, Blundell en Masterson in de lijst van Londense handelaars.[155] Ondertussen kwam Brugge in handen van de Franse republiek en dat heeft grote impact.

De Franse revolutie en de inlijving van de Zuidelijke Nederlanden door Frankrijk brengen Masterson finaal in een lastig parket. In 1796 komt Masterson immers terecht op de confiscatie-lijst van émigrés in de Franse Republiek.[156] Hij wordt daarmee rechteloos en wordt als een vijand beschouwd wiens goederen geconfisqueerd mogen worden. Dat argument wordt uitvoerig uitgespeeld door de Deense kapitein Boysen, '*ruiné par le procès injuste d'un certain Nicolas Masterson*', die in 1796 via een zaakgelastigde uit hanzestad Lübeck een veroordeling uit 1787, uitgesproken door de Raad van Vlaanderen, probeert terug te draaien:

> *Qu'il est notoire que le dit Masterson, après avoir retiré tous ses biens de ce pais* çi, *en est émigré à l'entrée des armées de la republique française que par consequent le dit Booysen est dans la necessité de poursuivre son dit adversaire, où il sera trouvé (...) qu'un*

Zestendelen Sint-Jakobs 5389: JAK/1596, arrest 31-01-1784, Huis ter Perdekine, Noordzandstraat 44/46, klerk Bernard vander Hofsadt.

154 Een huis in de Oude Gentweg wordt aangeduid als onderpand voor drie wisselbrieven. Brugge, *Stadsarchief*, Zestendelen O-L-Vrouw 4026: OLV/1080, Verklaring en verbintenis, Oude Gentweg 32, 2 april 1791. Er wordt een wisselbrief voor een bedrag van 1915 gulden, 7 stuivers en 10 deniers overgedragen naar Pieter Albert Van Roose, de schoonvader van Cobrisse. Hoe de vork precies in de steel zit en wie precies schuldenaar is aan wie, is evenwel onduidelijk.

155 R. Wakefield, *Merchand and Trademan's General Directory for London, Westminster, Borough of Southwark and twenty-two miles circular from St. Paul's, for the year 1794,* Londen, 1794.

156 Commission Des Revenus Nationaux, Republique Francaise, *Liste général par ordre alphabétique des émigrés de toute la République. Sixième Supplément à la liste générale des Emigrés. L-M,* Parijs, 1796, p. 106.

émigré ne pouvant jamais reprendre son existence dans ce païs, les dits actes à l'avenir n'y peuvent plus etre d'aucun usage.[157]

Op de 3de frimaire van het jaar 8 (24 november 1799) schrijft Augustin Van Praet,[158] een brief aan de centrale administratie van het departement van de Leie om te verzoeken Masterson van de lijst van émigrés te halen.[159] Hij is al meer dan twintig jaar inwoner van Brugge, gekend als handelaar, en die handelsactiviteiten verplichten hem dikwijls in het buitenland te vertoeven, zo schrijft hij. Daarom was Masterson afwezig bij de tweede inval van de republikeinse troepen in België. Omdat alle communicatie onderschept werd, kwam hij pas heel laat te weten dat hij op de lijst van émigrés stond. Bovendien, zo schrijft Van Praet nog, maakte een lange en vreselijke ziekte zijn situatie nog triester, terwijl Masterson al zo hard leed van zijn verbanning uit een land dat hem zo nauw aan het hart lag. Er kon dus alleen vastgesteld worden dat het om een vergissing ging, meende Van Praet. Masterson was gewoon een buitenlandse handelaar die in Brugge verbleef en omwille van die handelsactiviteiten veelvuldig afwezig was. Bovendien maakte Brugge toen nog geen echt deel uit van Frankrijk, zo benadrukt Van Praet tot slot.

Qua inzetbaar sociaal kapitaal kan Van Praet tellen. Briefschrijver Augustin Van Praet is niet alleen republikeins gezind, lid van de Jacobijnse club (in 1792) en van de Société Littéraire (in 1797),

157 Gent, *Rijksarchief*, Raad van Vlaanderen: procesdossier 27501.

158 Augustin Van Praet (1770-1831) is de zoon van voormalig lakenhandelaar en daarna drukker en uitgever Joseph-Ignace Van Praet (1724-1792), die overigens vaak drukwerk voor de timmerliedengilde deed. Hij is de broer van François Van Praet (1759-1832) en van Joseph-Basile Van Praet (1754-1837), conservator van de Bibliothèque nationale in Parijs. Augustin was drukker en rechtbankgriffier. Augustin Van Praet zou later vader worden van koninklijk raadgever Jules Van Praet (1806-1887) en schoonvader van de liberale politicus Paul Devaux (1801-1880). Zie A. Van Den Abeele, 'De zoons van drukker-uitgever Joseph Van Praet', *Biekorf*, 97 (1997), p. 206-221; L. Van Damme, 'De boekenwereld' in H. Anseeuw, J. Anseeuw & B. Gevaert (reds.); *Brugge voor Napoleon. Een stad onder Frans bewind, 1794-1814,* Gorredijk, 2021, p. 447.

159 Parijs, *Archives nationales,* Emigrés, Ministère de la Police générale. Demandes de radiation de la liste des émigrés, arrêtés de radiation et de maintenue. Département de la Lys. F/7/5261, 358. Numéro 2640 Lys: Masterson Nicolas. Lettre de Van Praet à l'administration centrale du département de la Lys. N°20084, Bruges, 3 Frimaire an 8 de la République.

maar ook de broer van François Van Praet, voorzitter van de gemeenteraad van Brugge – een functie die equivalent is aan die van burgemeester – en lid van de departementale raad.[160] Als overtuigingsstuk vinden we in het dossier van Masterson te Parijs dan ook een door de gemeenteraad van Brugge op 23 februari 1800 gevalideerde verklaring terug van een tiental Brugse handelaars die getuigen dat Masterson sinds vele jaren handelaar is en voor zijn handel reizen naar het buitenland moest ondernemen.[161]

Een ander overtuigingsstuk is een verklaring de dato 25 juni 1798 van Jean Sutthoff, raadgever van de commissaris van Justitie voor zijne majesteit de koning van Pruisen in het departement Oost-Friesland en Aurich.[162] Die stelt Nicolas Masterson voor zich te hebben en verklaart dat deze sinds een jaar in Aurich woont.[163] Masterson verklaart dat hij in 1794 bij de tweede inval van de republikeinse troepen in Brugge, zelf op zakenreis was en nu pas bij afwezigheid verneemt dat hij op de lijst van émigrés geplaatst is. Hij wenst de inwoners van Brugge Augustin Van Praet, drukker, en Catharina Lievens, vrouw van timmerman André Lombaert, als zijn vertegenwoordigers aan te duiden. Zij kunnen samen of apart stappen ondernemen om hem te doen schrappen van de lijst van émigrés en hem te laten erkennen als Frans burger en krijgen

160 Van Den Abeele, 'De zoons van drukker-uitgever Joseph Van Praet', p. 211 ; Anseeuw, 'De Brugse *maires*, een stoelendans', in ANSEEUW, Anseeuw & Gevaert (reds.) *Brugge voor Napoleon. Een stad onder Frans bewind, 1794-1814,* Gorredijk, 2021, p. 63.

161 Bij de ondertekenaars staat François Van Praet, de broer van Augustin: PARIJS, *Archives nationales,* Emigrés, Ministère de la Police générale. Demandes de radiation de la liste des émigrés, arrêtés de radiation et de maintenue. Département de la Lys. F/7/5261, 360. Numéro 2640 Lys : Masterson Nicolas. Déclaration des commerçants validée par le conseil communal, Bruges, 4 Ventôse an 8 de la République.

162 Parijs, *Archives nationales,* Emigrés, Ministère de la Police générale. Demandes de radiation de la liste des émigrés, arrêtés de radiation et de maintenue. Département de la Lys. F/7/5261, 359. Numéro 2640 Lys: Masterson Nicolas. Déclaration de Jean Sutthoff, conseiller du commissaire de Justice de sa Majesté le Roi de Prusse, département de Oostfrisia et Aurich, 25 juni 1798.

163 We vonden geen bronnen over de commerciële activiteiten van Masterson vanuit Oost-Friesland. Eén van de anonieme reviewers suggereerde dat het aannemelijk is dat geopereerd werd vanuit het dichtbij Aurich gelegen Emden of Papenburg waar toen ook neutrale zeebrieven verkrijgbaar waren. (Zie W. Scheltens, *Dutch Deltas. Emergence, functions and structure of the Low Countries' maritime transport system, ca. 1300-1850*, Leiden, 2015, p. 140-141, p. 156).

daartoe zijn volmacht. Waarom net Catharina Lievens aangeduid wordt als gevolmachtigde en niet Lombaert, die wel ook in de verklaring genoemd wordt als haar echtgenoot, is onduidelijk.

Op 25 Floreal jaar 10 (15 mei 1802) dient Masterson een amnestie verzoek in bij de prefect van het departement van de Leie, verklarende dat hij bij Lombaert woont en '*ai jamais eu aucun Place, Titre, Decoration, Traitement ou Pension quelconque*', en al drie dagen later legt hij de eed van trouw af als Frans staatsburger, in aanwezigheid van François Van Praet voor de departementale raad.[164] Op 22 Brumaire jaar 11 (13 november 1802) evalueert het politietoezicht hem als '*paisible*'.[165]

Nicolas Masterson stierf in 1806 te Brugge (in zijn huis in de Noordzandstraat).[166] We vinden ter zijner nagedachtenis een wit marmeren gedenkplaat terug aan de noordermuur van de kerk Heilige Kruisverheffing te Sint-Kruis (zie afbeelding 2). De tekst daarvan luidt als volgt:

> *Deus nobis providet. / NICOLAS MASTERSON, gent / Born at London, March 1 1744. / died at Bruges, dec 7. 1806. / Truth and Honor, / Benevolence and Sensibility, / Were the Sources and guides of his actions, / Mildness and Equality, / The Characteristics of his temper, / Such he lived. / He died with the calm interpredity / of virtue. / In testimony / of their irreparable loss, his Widow and Children / have caused this inscription*[167]

Een mooi eerbetoon dat – om het eufemistisch te stellen – enigszins in contrast staat met een aantal vaststellingen vanuit heden-

164 Brugge, *Rijksarchief*, Franse Hoofdbesturen Leiedepartement, personen onder politietoezicht, 2627: emigrés VIII-XIII; 2620/1: belofte van trouw afgelegd door vroegere émigrés, IX-1806.

165 Brugge, *Rijksarchief*, Franse Hoofdbesturen Leiedepartement, personen onder politietoezicht, 2627: emigrés VIII-XIII.

166 De erfenisaangiften voor de periode 14 april 1806 – 05 september 1807 (F391-1109-187/A 11) ontbreken jammer genoeg in het Rijksarchief te Brugge.

167 Memorieplaat Nicolas Masterson: collectie Sint-Kruis, Kerkbestuur Heilige Kruisverheffing en Sint-Jozef, PWV.0710.0393 [Erfgoedinzicht.be]. Zie ook: Steinman, G. *Sepulchral Memorials of the English, Formerly at Bruges,* 1853 (From the Topographer and Genealogist, Vol. II. 1849).

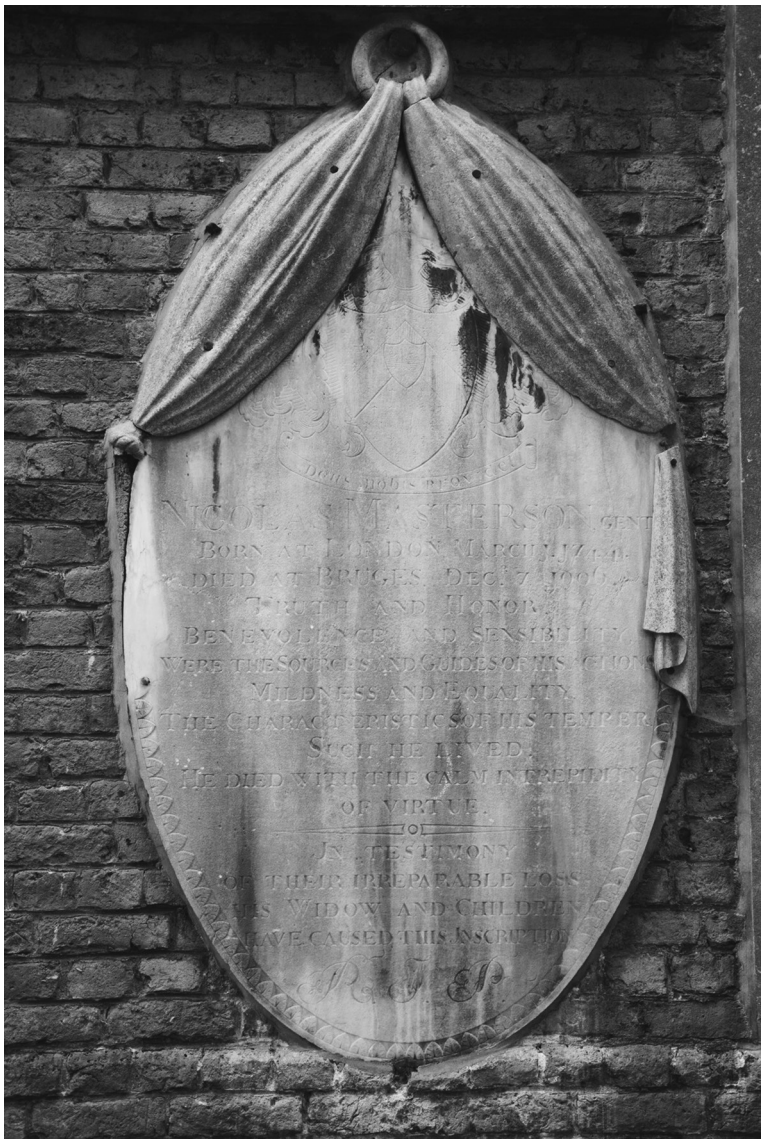

De gedenkplaat voor Nicolas Masterson aan de muur van de kerk Heilig Kruisverheffing te Sint-Kruis Brugge, 1806, Erfgoed Brugge.

daags perspectief over zijn betrokkenheid bij slavenhandel en trans-Atlantische driehoekshandel.

Jongste dochter Martha Masterson, geboren te Londen, trouwt in augustus 1808 te Vlissingen met de uit Torhout afkomstige geneesheer Charles Moke. In 1809 redt ze volgens de memoires van Miles Byrne het leven van Iers commandant William Lawless.[168] Die is in dienst van het Napoleontische leger en komt 's avonds te Vlissingen zwaargewond hulp zoeken. Dokter Moke is niet thuis, maar Martha biedt in zijn plaats de eerste cruciale zorgen. Enkele jaren later emigreren Charles Moke en Martha Masterson vanuit Rotterdam om een koffieplantage in Brazilië te gaan uitbaten.[169] Ze overlijdt op 74-jarige leeftijd in Rio De Janeiro, waar haar graf nog steeds op het Engels kerkhof te vinden is.[170]

Wanneer de oudste dochter van Nicolas Matterson, de in Londen geboren Mary, in juni 1810 met handelaar Charles Lejeune trouwt, is Constantinus Lombaert getuige.[171] Negen jaar later komt '*the eldest daughter of the late Mr. Masterston, merchant, Bruges*' al te overlijden in Luik, zo weet het Engelse society blad *The Gentleman's Magazine* te melden.[172] De in Brugge geboren zoon Henry William Masterson wordt viceconsul van Engeland te Rotterdam en vestigt zich later te Londen.[173]

168 M. Byrne, *Memoires d'un exilé Irlandais de 1798,* Parijs, 1864, p.447.

169 D. Van Lierde, *Charles Alexander Moke en Martha Masterson, Pioniers van de koffieteelt in Brazilië,* 2022, ongepubliceerd manuscript.

170 *Find a Grave: Martha Masterston Moke (1783-1852)* id 125031123 [https://nl.findagrave.com/memorial/125031123/martha-moke].

171 BRUGGE, *Stadsarchief,* Burgerlijke stand Huwelijken, 1810: nr.122. Er wordt vermeld dat Mary Masterson in de onmogelijkheid verkeert haar geboorteakte voor te leggen gezien elke communicatie met haar geboorteland verboden is en ze ook niet de toestemming van haar moeder kan voorleggen omdat deze afwezig is en verblijft in vijandelijk gebied. Tussen het overlijden van haar vader in 1806 en haar huwelijk woont Mary Masterson te Brugge bij de familie van jeneverstokers Van Strate-Sporckman.

172 *The Gentleman's Magazine and Historical Chronicle for the year 1819*, vol. 89, p. 586.

173 R. Rant, C. Gelnelg & H. Ellis, *The East India Question Fairly Stated: Comprising the Views and Opinions of Some Eminent and Enlightened Members of the Present Board of Control,* Londen, 1831, p.75; KEW, *National Archives*, PROB 11/2054/315: Will of Henry William Masterson, 9 april 1847.

GEOPOLITIEK EN SOCIAAL KAPITAAL IN DE GRAFKELDER

De aanleiding van dit artikel was de vraag waarom meester-timmerman Andreas Lombaert in de grafkelder van de Engelse koopman Nicolas Masterson werd bijgezet. Hoe de vork exact in de steel zat, blijft op een aantal punten onduidelijk, maar meerdere connecties zijn aangetoond. Het is de bijzondere handelsrol die Brugge en Oostende tijdens de Vierde Engels-Nederlandse Zeeoorlog (1780-1784) door geopolitieke omstandigheden spelen, die de paden van Lombaert en Masterson doen kruisen. Nicolas Masterson vestigde zich in Brugge om daar voor het bedrijf Mason, Blundell & Masterson met Brugse zeebrieven onder keizerlijke vlag trans-Atlantische driehoekshandel mogelijk te maken.

We weten dat Andreas Lombaert in 1782 een zeebrief aanvroeg voor een schip dat kort daarna in handen van Nicolas Masterson was. Ook voor een andere zeebrief op naam van Lombaert is er een verband met Mason, Blundell & Masterson, via de Oostendse firma Liebaert, Baes & Derdeyn. Ongetwijfeld was Lombaert een stroman voor Masterson. Er moet verder alleszins een sterke band geweest zijn tussen Masterson en het koppel Lombaert-Lievens. Want in 1798 duidt hij Catharina Lievens aan als één van zijn twee gevolmachtigden om zich van de lijst van émigrés van de Franse republiek te laten schrappen, na vier jaar afwezigheid uit Brugge. We weten verder dat Masterson, '*mis en surveillance*', in 1802 bij Andreas Lombaert en Catharina Lievens inwoonde, toen ook zoon Constantinus Lombaert daar verbleef. We weten tenslotte ook dat zoon Constantinus Lombaert in 1806 het overlijden van Masterson bij de burgerlijke stand ging aangeven, dat hij getuige was bij het huwelijk van zijn dochter en hij dertig jaar later een grafkelder liet inrichten vlak naast de grafkelder van Masterson.

Dat Andreas Lombaert in de grafkelder van Masterson werd bijgezet kan meerdere verklaringen hebben, die elkaar niet noodzakelijk uitsluiten. Wellicht was de familie van Masterson zo erkentelijk aan de familie Lombaert dat ze besloten de grafkelder ter beschikking te stellen. Een andere optie is dat Constantinus Lombaert die grafkelder voor Masterson geregeld had en ze dan

ook voor zijn eigen vader kon gebruiken. We zien hier alleszins sociaal kapitaal in actie: *weak ties* van een internationaal netwerk van slavenhandelaars, die elkaar vinden door geopolitieke omstandigheden, worden *strong ties* in de grafkelder.